2232 - 0021/01

5.12.02

REGION DE BRUXELLES-CAPITALE

BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Arrêté du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale

Besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering

– ARRETE DU GOUVERNEMENT DE LA REGION DE BRUXELLES-CAPITALE CLASSANT COMME ENSEMBLE LA TOTALITE DU CHATEAU, DU PRIEURE, DU PAVILLON D'ENTREE, DE L'ORANGERIE ET DU CHALET NORVEGIEN SIS DANS LE DOMAINE DE VAL DUCHESSE, BOULEVARD DU SOUVERAIN 259, AVENUE VAL DUCHESSE 1A, 2, 4 ET COMME SITE ARCHEOLOGIQUE L'ANCIEN PRIEURE DE VAL DUCHESSE SIS BOULEVARD DU SOUVERAIN 259, AVENUE VAL DUCHESSE 1, 1A, 2, 2A, 3, 4 AVENUE DE WAHA, RUE DU VIEUX MOULIN 112, 114 A AUDERGHEM ET WOLUWE-SAINT-PIERRE.

Le Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale,

Vu l'ordonnance du 4 mars 1993 relative à la conservation du patrimoine immobilier, notamment les articles 22 et 23 ;

Vu l'arrêté du gouvernement de la région de Bruxelles-Capitale du 29 mai 1997 classant comme site Val Duchesse à Auderghem et Woluwe Saint-Pierre ;

Vu l'arrêté du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale du 15 novembre 2001 entamant la procédure de classement comme ensemble de la totalité du château, du prieuré, du pavillon d'entrée, de l'orangerie et du chalet norvégien sis dans le domaine de Val Duchesse, Boulevard du Souverain 259, Avenue Val Duchesse 1a, 2, 4 et comme site archéologique de l'ancien prieuré de Val Duchesse sis Boulevard du Souverain 259, Avenue Val Duchesse 1, 1a, 2, 2A, 3, 4, avenue de Waha, rue du Vieux Moulin 112, 114 à Auderghem et Woluwe-Saint-Pierre;

Vu l'avis favorable de la Commission royale des monuments et des sites émis le 21 août 2002;

Considérant que la Commune d'Auderghem, n'a émis aucune observation dans le délai prévu par l'article 20 de l'ordonnance du 4 mars 1993;

Considérant que la Commune de Woluwe-Saint-Pierre, n'a émis aucune observation dans le délai prévu par l'article 20 de l'ordonnance du 4 mars 1993;

– BESLUIT VAN DE BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING TOT BESCHERMING ALS GEHEEL VAN DE TOTALITEIT VAN HET KASTEEL, DE PRIORIJ, DE INGANGSPAVILJOEN, DE ORANJERIE EN DE NOORS CHALET GELEGEN OP HET DOMEIN VAN HERTOGINNENDAL, VORSTLAAN 259, HERTOGINNEDAL 1A, 2, 4 EN ALS ARCHEOLOGISCHE VINDPLAATS VAN DE OUDE CLOOSTER VAN HEERTOGINNEDAL GELEGEN VORSTLAAN 259, HERTOGINNEDAL 1, 1A, 2, 3, 4 DE WAHALAAN, OUDE-MOLEN STRAAT 112, 114 TE OUDERGEM EN SINT-PIETERS-WOLUWE.

De Brusselse Hoofdstedelijke Regering,

Gelet op de ordonnantie van 4 maart 1993 inzake het behoud van het onroerende erfgoed, inzonderheid op artikelen 22 en 23;

Gelet op het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 29 mei 1997 tot bescherming als landschap het Hertoginnedal te Oudergem en Sint-Pieters-Woluwe;

Gelet op het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 15 novembre 2001 houdende instelling van de procedure tot bescherming als geheel van de totaliteit van het kasteel, de priorij, de ingangspaviljoen, de oranjerie en de Noors chalet gelegen op het domein van Hertoginnendal, Vorstlaan 259, Hertoginnedal 1a, 2, 4 en als archeologische vindplaats van de oude clooster van Hertoginnedal gelegen Vorstlaan 259, Hertoginnedal 1, 1a, 2, 3, 4 de Wahalaan, Oude-molen straat 112, 114 Te Ouderhem, en te Sint-Pieters-Woluwe;

Gelet op het gunstig advies van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen uitgebracht op 21 augustus 2002;

Overwegende dat de gemeente van Oudergem, geen opmerking heeft meegedeeld binnen de termijn opgelegd in artikel 20 van de ordonnantie van 4 maart 1993;

Overwegende dat de gemeente van Sint-Pieters-Woluwe, geen opmerking heeft meegedeeld binnen de termijn opgelegd in artikel 20 van de ordonnantie van 4 maart

CHANCELLERIE

KANSELARIJ

Considérant que le propriétaire du bien n'a pas émis d'observation dans le délai prévu par l'article 20 de l'ordonnance du 4 mars 1993;

Article 1er - Est classé comme ensemble la totalité du château, du prieuré, du pavillon d'entrée, de l'orangerie et du chalet norvégien sis dans le domaine de Val Duchesse, Boulevard du Souverain 259, Avenue Val Duchesse 1a, 2, 4 et comme site archéologique l'ancien prieuré de Val Duchesse sis Boulevard du Souverain 259, Avenue Val Duchesse 1, 1a, 2, 2A, 3, 4, avenue de Waha, rue du Vieux Moulin 112, 114 à Auderghem connus au cadastre d'Auderghem, 2ème division, section B, , 1ere feuille, parcelles nos 22h, 15k, 1L, 20f, 1g, 19d (en partie), 2a, 3, 4h, 429n, 8b2, 8k2, 8l2, 8m2, 8n2, 6n, 6m et de Woluwe-Saint-Pierre, 2ème division, section C, 3ème feuille, parcelles 16 x7,16 v8 en raison de leur intérêt historique, artistique et archéologique, précisé dans l'annexe I au présent arrêté.

Art. 2 - La délimitation de l'ensemble et du site archéologique décrits dans l'article 1er comprend l'ensemble des parcelles et des voiries ainsi que les parties de parcelles et de voiries reprises dans le périmètre délimité sur le plan figurant à l'annexe II du présent arrêté..

Art. 3 - La zone de protection relative à l'ensemble décrit dans l'article 1er comprend l'ensemble des parcelles et des voiries ainsi que les parties de parcelles et de voiries reprises dans le périmètre délimité sur le plan figurant à l'annexe II du présent arrêté

Art. 4 – Les Conditions particulières de conservation sont les suivantes :

Il est interdit d'effectuer tous travaux de terrassement, tous travaux quelconques d'exploitation forestière tels arrachages de souches, plantations ou débardages et, en général, tous travaux de nature à porter atteinte au sous-sol ou à modifier la configuration de la surface du sol, à l'exception d'une valorisation archéologique arrêtée par le Gouvernement.

Art. 5 - Le ministre qui a les monuments et sites dans ses attributions est chargé de l'exécution du présent arrêté.

1993;
Overwegende dat de eigenaar van het goed, geen opmerking heeft meegedeeld binnen de termijn opgelegd in artikel 20 van de ordonnantie van 4 maart 1993;

Artikel 1 - Wordt beschermd alsgeheel de totaliteit van het kasteel, de priorij, de ingangspaviljoen, de oranjerie en de Noors chalet gelegen op het domein van Hertoginnendal, Vorstlaan 259, Hertoginnedal 1a, 2, 4 en als archeologische vindplaats de oude clooster van Hertoginnedal gelegen Vorstlaan 259, Hertoginnedal 1, 1a, 2, 3, 4 de Wahalaan, Oude-molen straat 112, 114 Te Ouderhem, bekend ten kadaster te Oudergem 2de afdeling, sectie B, 1ste blad, percelen 22h, 15k, 1L, 20f, 1g, 19d (deel), 2a, 3, 4h, 429n, 8b2, 8k2, 8l2, 8m2, 8n2, 6n, 6m en te Sint-Pieters-Woluwe, 2de afdeling, sectie C, 3de blad, percelen 16 x7,16 v8
wegens hun historische, artistieke en archeologishe waarde, zoals nader bepaald in bijlage I van dit besluit.

Art. 2 - De afbakening van het geheel en van de archeologische vindplaats zoals, beschreven in artilkel 1, omvat het geheel van de percelen en de wegen, alsook gedeelten van de percelen en de wegen opgenomen in de omtrek zoals afgebakend op het plan in bijlage II van dit besluit

Art. 3 - De vrijwaringszone met betrekking tot het geheel , beschreven in artikel 1 vermelde omvat het geheel van de percelen en de wegen, evenals gedeelten van de percelen en de wegen opgenomen in de omtrek zoals afgebakend op het plan in bijlage II van dit besluit

Art.4 - De bijzondere behoudsvoorwaarden zijn de volgende :

Zijn verboden : alle grondwerken, alle werken inzake bosbouw zoals het uittrekken van boomstronken, het beplanten of het afvoeren van omgehakte bomen en, in het algemeen, alle werken die van die aard zijn dat ze schade toebrengen aan de ondergrond of de vorm van het grondoppervlak wijzigen, met uitzondering van een archeologische opwaardering, besloten door de Regering besloten.

Art. 5 - De minister bevoegd voor de monumenten en landschappen, is belast met de uitvoering van dit besluit.

CHANCELLERIE
KANSELARIJ

Bruxelles, 05 -12- 2002

Pour le Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale,

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale chargé des Pouvoirs locaux, de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et Sites, de la Rénovation Urbaine et de la Recherche Scientifique,

François-Xavier de DONNEA

Le Secrétaire d'Etat à la Région de Bruxelles-Capitale chargé de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et Sites et du Transport rémunéré des personnes,

Willem DRAPS

Brussel, 05 -12- 2002

Voor de Brusselse Hoofdstedelijke Regering,

De Minister-Voorzitter van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, belast met Plaatselijke Besturen, Ruimtelijke Ordening, Monumenten en Landschappen, Stadsvernieuwing en Wetenschappelijk Onderzoek,

De Staatsecretaris bij het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, belast met Ruimtelijke Ordening,, Monumenten en Landschappen en Bezoldigd Vervoer van Personen

CHANCELLERIE

Copie certifiée conforme

Voor eensluidend afschrift

CHANCELLERIE

KANSELARIJ

22M32-0021/02

ANNEXE I A L'ARRETE DU GOUVERNEMENT DE LA REGION DE BRUXELLES-CAPITALE CLASSANT COMME ENSEMBLE LA TOTALITE DU CHATEAU, DU PRIEURE, DU PAVILLON D'ENTREE, DE L'ORANGERIE ET DU CHALET NORVEGIEN SIS DANS LE DOMAINE DE VAL DUCHESSE, BOULEVARD DU SOUVERAIN 259, AVENUE VAL DUCHESSE 1A, 2, 4 ET COMME SITE ARCHEOLOGIQUE DE L'ANCIEN PRIEURE DE VAL DUCHESSE SIS BOULEVARD DU SOUVERAIN 259, AVENUE VAL DUCHESSE 1, 1A, 2, 2A, 3, 4 AVENUE DE WAHA, RUE DU VIEUX MOULIN 112, 114 A AUDERGHEM ET WOLUWE-SAINT-PIERRE.

Réf. cadastrale : Cadastre d'Auderghem, 2eme division, section B, 1ere feuille, parcelles nos 22h, 15k, 1L, 20f, 1g, 19d (en partie), 2a, 3, 4h, 429n, 8b2, 8k2, 8l2, 8m2, 8n2, 6n, 6m;
Cadastre de Woluwe-Saint-Pierre, 2ème division, section C, 3ème feuille, parcelles 16 x7,16 v8

Description sommaire :

SITE ARCHEOLOGIQUE DE L'ANCIEN PRIEURE DE VAL-DUCHESSE

Le site de l'ancien prieuré de religieuses dominicaines, dédié à la Sainte-Trinité et dit « de Val-Duchesse », a été fondé en 1262, par la duchesse Aleyde de Brabant. Il se situe dans le fond de vallée de la Woluwe, en contrebas de la chapelle Sainte-Anne, à Auderghem. Le site du prieuré tel que connu par un plan de la fin du XVIIIe siècle s'étend sur une grande partie du domaine actuel de Val-Duchesse ainsi que sur l'îlot formé par la rue du Vieux Moulin et les avenues Val-Duchesse et Pierre de Waha. L'ancien prieuré était clos par un mur d'enceinte renfermant tous les bâtiments. Seuls subsistent les vestiges remaniés d'une partie des dépendances, du mur et de la maison de la prieure, néanmoins les documents historiques mentionnent l'église, le cloître, la ferme avec des écuries, une grange, des remises et un moulin, plusieurs cours, un jardin potager, un vivier, ainsi qu'un grand jardin où s'élevaient une orangerie et plusieurs chapelles. Divers travaux sur le site et dans les étangs ont déjà livré des objets archéologiques et notamment des dalles funéraires, exposées au pied de la chapelle Sainte-Anne .

LES MONUMENTS

Le domaine de l'ancien prieuré des Dominicaines de Val-Duchesse tel qu'il se présente encore aujourd'hui regroupe sur un magnifique site arboré, baigné par les eaux de la Woluwe, plusieurs édifices d'une qualité architecturale remarquable : **le château, le prieuré, le pavillon d'entrée, l'orangerie, le chalet norvégien**.

LE CHATEAU

L'extérieur.
Le château de Val Duchesse, fruit de nombreuses transformations au cours du temps, présente derrière des façades néoclassiques, d'allure assez sobre, des corps de bâtiments de différentes époques, profondément remaniés entre 1904 et 1907 par l'architecte Edmond de Vigne, selon le goût très éclectique de Charles Dietrich, agent de change et vice-consul de Norvège. Globalement, le château présente trois niveaux dégressifs, des façades en pierre blanche, rythmées par des pilastres engagés et soulignées par un soubassement et des bandeaux de pierre bleue. Les toitures sont couvertes d'ardoises et soulignées par des arêtiers en zinc. Le corps principal a une toiture brisée qui est percée de lucarnes à croupes, tandis que la tour qui domine la construction de deux niveaux supplémentaires est couverte d'un imposant dôme carré à terrasse faîtière.

L'aile sud, de style Louis XVI et visible depuis la rue du Vieux Moulin paraît la plus ancienne (1780) et constituerait un vestige de l'ancien quartier prioral érigé sous l'impulsion de Marie-Cécile de Neufforge. L'élévation de style classique est en grès lédien. Au rez-de-chaussée les baies rectangulaires sont inscrites sous des arcades soulignées par un arc et un bandeau d'imposte en pierre. Aux étages, des pilastres engagés et à refends posant sur des consoles délimitent les travées inscrites, percées de baies droites à encadrement surmontées d'un élément d'entablement en pierre bleue, sur consoles et décor de guirlande. Ce corps de bâtiment est large d'une seule travée en façade avant et présente deux travées en retour vers le corps principal sur quatre travées de long en façade latérale droite.
Contemporain à cette construction ou légèrement postérieur, le corps principal du bâtiment (face à la rue du Vieux Moulin) compte sept travées en longueur sur quatre. La travée axiale servant à l'origine d'accès principal au bâtiment se démarque par la présence d'un porche à colonnes soutenant un balcon flanqué de vases. Ce corps de bâtiment a été élargi par l'architecte Edmond de Vigne en 1904 et sa façade réagréée en pierre de Gobertange a été unifiée aux façades modernes donnant sur le parc.
Elle présente, entre des pilastres continus aux étages, des baies droites à encadrement à gouttes. Le rez-de-chaussée se démarque par la présence de refends et est séparé des étages par un bandeau continu. Les allèges sont décorées de panneaux. Chaque pilastre est sommé d'une décoration de guirlande et d'une console en pierre bleue qui se raccroche au bandeau d'entablement.
Vers le parc, à l'ouest, se dresse la façade « moderne » du château. La façade latérale du corps principal compte quatre travées, les deux premières étant aveugles. La façade postérieure du corps central est dégagée sur quatre travées et

CHANCELLERIE

est devancée par une terrasse. Perpendiculairement à cette façade vient se greffer une aile longue de trois travées, dont le rez-de-chaussée est devancé par un porche monumental à colonnes qui relie le corps principal à la tour surmontée d'un belvédère. Le traitement de la tour, large de trois travées et de plan carré, est sensiblement identique au reste de l'élévation sur les trois premiers niveaux; seul le traitement de la corniche est simplifié. On perçoit le caractère néogothique de l'aménagement intérieur par la présence de meneaux en pierre bleue sur les baies des deux premiers niveaux.
Au-delà de la corniche, la tour proprement dite est formée par un étage attique très haut dont les montants sont à refends, surmonté du dernier niveau totalement ouvert sur l'extérieur par une série de trois baies jumelées, ceintes par une balustrade de pierre bleue. Ce vaste belvédère, difficilement accessible et peu fonctionnel, est couvert d'un dôme carré à terrasse faîtière.
Orientées vers l'ouest, les façades arrière, en contrebas du talus montant vers la chapelle Sainte-Anne, sont uniformisées par un enduit imitant la stéréotomie et sont en grande partie aveugles. Une annexe basse a été aménagée dans l'angle libre entre le corps ancien du bâtiment et le corps principal.

L'Intérieur.
Le corps principal du bâtiment forme un quadrilatère traversé de part en part par un hall autour duquel les pièces sont distribuées. Au rez-de-chaussée, le **hall** est remarquable par la qualité des marbres utilisés pour couvrir le sol et les murs. Chaque baie est inclue entre des pilastres engagés de marbre vert d'Aoste. Les encadrements sont en marbre blanc de Carrare tandis que le sol et les murs sont couverts de marbre rose du Portugal. Contre l'ancienne façade, Dietrich a pris le parti d'appuyer un escalier d'honneur à trois volées. De style Beaux-Arts ce dernier conserve une belle rampe en ferronnerie ouvragée. Sous l'escalier sont aménagées une chambre forte accessible depuis le bureau et une loge de concierge située dans l'embrasure de l'ancienne entrée principale, divisée et transformée en entrée de service.
Côté parc, est disposé un salon classique d'inspiration Louis XVI dit « **salon doré** ». Ce salon est caractéristique par ses moulures et ses glaces, son décor de pilastres cannelés et engagés à chapiteaux composites et sa cheminée de marbre. Restauré et repeint vers 1970, le plafond à caisson sur consoles, présentant un décor d'acanthes, de coquilles, et palmettes enrubannées possédait jadis une polychromie plus affirmée. Du côté de la façade latérale, de part et d'autre de la cheminée surmontée d'une grande glace, les baies fermées par des portes vitrées sont aveugles et abritent des placards peu profond. Au dessus des portes, en médaillon, figurent les monogrammes de Charles Dietrich et Edmond de Vigne ainsi que leur portrait sous la forme d'un bas relief.

Depuis le hall, à droite du salon doré et visible depuis celui-ci au travers d'une baie vitrée, la **salle hollandaise** est couverte de carreaux de céramique de Delft de couleur bleue à motif de rosaces et de carreaux mouchetés de teinte chocolat, montant au trois quart de la hauteur des murs. La décoration de cette pièce est particulièrement originale et pittoresque. Située sur un angle et tournée vers le parc, la pièce est éclairée par cinq fenêtres à vitrage plombé, garnies de volets intérieurs. Chaque imposte est munie d'un rondel traité à la grisaille et au jaune d'argent qui illustre les dictons de Jacobs Cats[1], homme d'Etat né en 1577 à Brouwershven en Zélande. Les éléments de huisserie sont d'une grande qualité. La cheminée en marbre noir, à piédroits en console incrustés de motifs géométriques en marbre blanc, est particulièrement imposante. Le traitement du plafond, divisé par trois voûtes d'arêtes qui sont séparées par des arcs doubleaux, à décor de pointes de diamants, est assez singulier.

De l'autre côté du hall, face au salon doré se trouve la **bibliothèque** ou **bureau de Dietrich**. De style néo-Renaissance flamande, la pièce se démarque par ses lambris sculptés, son mobilier de bibliothèque, sa cheminée monumentale en pierre blanche et ses murs peints. La décoration de cette pièce fort bien conservée est particulièrement soignée. Les murs entoilés sont ornés de nombreux motifs. Le décor peint réalisé au pochoir et au pinceau est dédié au thème de la bonne fortune et fait allusion au métier d'agent de change qu'exerçait Charles Dietrich. On y remarque une frise représentant les signes du zodiaque, des médaillons peints illustrant le thème du commerce (représentation de Mercure, de tableaux anciens *(Les Monnayeurs de Q. Meyst)*, des arabesques décoratives et, dans le registre supérieur, une série de tableaux[2] signés Armand Heins, représentant Val Duchesse et ses abords (vue sur les étangs, chapelle Sainte-Anne, vielle porte, vue du prieuré, lavandière le long de la Woluwe). La hotte de la cheminée monumentale est garnie d'étoiles et de la devise de Dietrich : Posteo non sequor[3]. La cheminée comporte des carreaux réfractaires à l'emblème des Dominicaines et de Val Duchesse et des piédroits sous forme de colonnettes gothiques.
A gauche du bureau, un couloir donne accès aux communs et à un bloc sanitaire. Une cage d'ascenseur a été aménagée dans la cage d'escalier. L'aile ancienne du château est occupée au rez-de-chaussée par la cuisine et des pièces de services. La cuisine conserve un décor en céramique et une large cheminée dont la hotte en bois est particulièrement imposante. De nombreuses baies sont munies de vitraux.

---

[1] Traduction de l'Abbé Mignot : « Une fille de Scheveningen », « temps s'en va, la mort approche », « Apparemment bien portant mais blessé à l'intérieur », «Pour l'amour de la cire , le chat lèche le chandelier », « Ne mettez pas le doigt dans la bouche d'un fou », « Personne ne voit sa propre bosse », « Il veut se battre avec un dragon », « Même si une fille a un joli visage, c'est une lanterne sans lumière », « Jamais teigneux n'aime le peigne », « Un bateau sur le sable, une bouée à la mer ».
[2] Deux de ces tableaux ne paraissent pas de la même main, soit qu'ils remplacent des originaux disparus soit qu'ils ont été repeints (vue du Prieuré, vue des Etangs) .
[3] « Je viens après (mais) ne suis pas », armes et devises publiées dans l'annuaire de la Noblesse de Belgique, Bruxelles, 1933, t.II, p. 58.

CHANCELLERIE

L'aile « moderne » est occupée par « la salle à manger » ou « salle flamande » et « le salon gothique ». La salle « flamande » est caractéristique par ses lambris de chêne architecturés incluant des étagères et son imposante cheminée à manteau composite formé par des doubles colonnes torses de marbre noir marbré, un entablement en bois sculpté, et dont l'âtre est couvert par des carreaux de Delft. La hotte est dissimulée par un bas-relief représentant des figures féminines. Les baies s'ouvrant vers le parc sont munies d'un fenestrage à plombs et de volets intérieurs. Leur imposte sont garnies d'une série de rondels illustrant des dictons et fables de La Fontaine[4]. Le plafond est formé par une combinaison de caissons. Le sol est couvert d'un pavement de marbre noir et blanc en damier.
Une arcade en triplet, en pierre blanche sculptée, sépare cette pièce du « salon gothique » qui s'élève sur les deux premiers niveaux de la tour. Les arcs brisés formant l'arcade sont supportés par des colonnes jumelées à chapiteau à feuillage. Dans l'angle sud-est de la tour, contre l'arcade, un escalier en colimaçon, en chêne, permet d'accéder au bureau situé au-dessus de la salle à manger. La rampe sculptée est formée d'une succession d'arcs trilobés.
Le salon est couvert d'une voûte d'ogives nervurées dont les culots sont sculptés de figures racontant l'histoire du prieuré. Les fenêtres sont droites, ou en anse de panier, à meneaux et fermées par un réseau de vitraux hexagonaux. Au niveau inférieur, elles comportent des volets intérieurs et sont garnies de rondels illustrant le cycle du temps, représenté par l'Alpha/ Initium et l'Omega / Finis, et les mois de l'année. Le sol est constitué d'un labyrinthe dallé en marbre blanc et noir.
La cheminée adossée contre le mur Est joue un rôle important dans la scénographie de la pièce. La décoration de son manteau de pierre relate des épisodes marquants de l'histoire du prieuré de Val Duchesse. Les piédroits sont constitués de colonnettes dont les chapiteaux sont formés de hauts-reliefs représentant à gauche, la figure de Saint Thomas d'Aquin et, à droite, la duchesse Aleyde de Brabant qui tous deux furent à l'origine du prieuré. Le couronnement en pierre est constitué d'un bas-relief sculpté, divisé en trois tableaux. A gauche, la première scène relate l'acte de fondation du prieuré; la seconde, au centre, illustre l'inhumation du cœur de la duchesse en 1872; la dernière, à droite, relate l'attaque du couvent en 1562. L'entablement de la cheminée est formé par un décor architecturé composé de créneaux et de pinacles. Sur la hotte figure un blason peint.
Au-dessus de la cheminée se situe une large frise peinte formée de textes et entrelacs reprenant les mentions « Vallis Ducissa Priorrarus/ Sancti Monialium Ordinis /St Dominici juxta Ouderghem. », « Val Duchesse ,S Hertoghinneddael »,[5] surmontée d'un tableau représentant une vue du prieuré et de ses abords en 1694, d'après une gravure de Jacques Harrewyn.
Tout autour de la pièce court un bandeau peint mêlant des entrelacs de feuillages et une frise chronogrammée s'inspirant de la traduction d'une frise qui existait dans le prieuré et dont le Père Henri Scellier a fait une description, en 1662[6]. Sous les arcs prend place un décor armorié.
L'ensemble du décor figuratif relate l'histoire du couvent et de sa restauration.
Au détour d'un cul-de-lampe on reconnaît la figure de Charles Dietrich, des artisans ayant œuvré au château, de Léopold II, personnifiant la Donation royale, et de scènes ou figures marquantes de l'histoire du prieuré.

A l'étage, depuis le palier couvert de marbre et de glace on accède aux chambres. Vers le parc se trouve la chambre de Dietrich, caractérisée par une alcove dans laquelle était jadis placé le lit du maître des lieux, des lambris et une cheminée de chêne intégrant une grande glace ovale. A côté de cette pièce, le dressing conserve également des lambris de bois clair, des armoires murales marquetées à décor de laiton doré et une cheminée à manteau de bois. Les pièces d'eau ont été modernisées. De l'autre côté du hall, deux chambres conservent des cheminées de marbre et un décor de lambris de style Louis XVI. L'aile ancienne abrite dans sa partie supérieure une grande salle (actuelle salle pourpre) servant jadis de galerie de peinture et dont le plafond stuqué, sous combles, est dédié aux arts. Cette partie de la pièce est actuellement masquée par un faux-plafond et nécessiterait une restauration soignée. Le troisième niveau est occupé par des chambres et l'appartement du concierge. L'étage de l'aile moderne est occupé par un salon lambrissé de chêne dont le plafond est muni de caissons. Depuis cette pièce, une imposante porte en bois sculpté, encadrée de colonnes torses, rejoint l'escalier en colimaçon du salon gothique, tandis qu'un second escalier en bois à rampe à arcature dentelée permet d'accéder à l'étage supérieur.
Au-dessus du salon gothique, l'étage attique est occupé par une vaste pièce éclairée dans sa partie supérieure par de hautes fenêtres droites. Depuis cet espace compartimenté par des cloisons, un escalier étroit et encagé donne accès à la plate-forme du belvédère qui offre une vue panoramique sur le parc.

LE PRIEURE

Lorsqu'en 1903 Charles Dietrich acquiert le domaine qui abritait jadis le prieuré de Val Duchesse, rien ou presque ne subsiste des bâtiments conventuels, seuls une aile du château, une partie du mur d'enceinte et quelques bâtiments ruraux témoignent encore de l'occupation du site.
L'ensemble de bâtiments que l'on nomme actuellement le prieuré -sans doute à cause de sa galerie couverte qui fait songer à l'image d'un cloître- est davantage le fruit de la reconstruction que de la restauration de bâtiments à

---

[4] « Le renard et la cigogne », « Le cygne et le cuisinier », « Tel est pris qui croyait prendre », « Le corbeau et le renard », « Le chien qui porte au cou le dîner du maître », « Le renard et les raisins ».
[5] Prieuré de Val-Duchesse des moniales de l'Ordre de Saint Dominique près d'Auderghem, [5] cfr Abbé Mignot, La salle Gothique au Château de Val Duchesse, Hayez imprimeurs, Bruxelles, 1986, p. 20 .
[6] cfr Abbé Mignot, op. cit.

CHANCELLERIE

vocation agricole (écurie, remises, étables et porcheries). A l'époque de Dietrich, il abritait les communs (loge du chauffeur, du jardinier, du garde, remises, cuisines ...) et un appartement.[7]

La partie la plus ancienne s'inscrit dans un vaste rectangle prolongé d'une petite aile. Les espaces intérieurs correspondant au bâtiment ancien sont au rez-de-chaussée le hall d'entrée, la salle à manger (anciennes écuries) et la cuisine (salle des Nonnes) pour le rectangle et la nouvelle cuisine (ancien garage) et le bureau pour la petite aile. A l'étage, les pièces concernées sont les salons et la salle de conférence sous combles.
C'est en 1915 que Dietrich fit appel à l'architecte Albert Roosenboom (1871-1943) pour reconstruire et agrandir ces bâtiments. C'est à ce moment qu'apparaît l'hémicycle reposant sur six colonnes marquant l'entrée, la partie de gauche regroupant le salon d'apparat au rez-de-chaussée et les chambres à l'étage ainsi que la petite maison reliée par une cour intérieure. A droite du corps principal, il exécutera d'autres annexes pour terminer par un passage couvert voûté s'appuyant sur d'imposants contreforts.

Cette ensemble assez complexe s'inscrit sur un soubassement de moellons de pierre blanche. Les façades sont en briques rouges et les différentes toitures sont recouvertes d'ardoises.
La *façade antérieure* présente en son milieu un hémicycle reposant sur six colonnes galbées. Les ailes en retour comportent une façade de trois travées et deux niveaux séparés par un cordon de pierre blanche. Les fenêtres sont à croisée en pierre et une porte surmontée d'un occulus s'inscrit, de manière symétrique, dans la travée extérieure. Une lucarne à gradins, complétée d'une toiture conique, s'inscrit dans la travée axiale.
La toiture en bâtière suit la ligne courbe de la façade et est percée de trois lucarnes en façade interrompant l'avant-toit et de deux lucarnes à croupe débordante.
A gauche, une tour polygonale à souche en demi-hors-oeuvre, percée de petites ouvertures rectangulaires, est surmontée d'une toiture en bulbe sommée d'un clocheton.
Une cour et un couloir de liaison mènent à une petite construction surmontée d'un toit en pavillon brisé sommé d'un bulbe de faîtage.
A droite, le bâtiment se poursuit sur un plan en L et présente une arcade sur colonnes galbées. Trois fenêtres à croisées s'inscrivent au premier étage. Une lucarne en façade interrompant l'avant-toit termine l'élévation dans la travée axiale. Se prolongeant suivant un angle à 45°, la façade présente une travée unique et est percée d'une grande porte cintrée surmontée d'une baie surbaissée et d'une lucarne.
Une aile, légèrement en retrait et plus basse, permet la liaison avec le garage. Celui-ci, à l'extrême droite, servait à l'origine de passage couvert. Il se présente comme une petite construction marquée par une tourelle polygonale sommée d'une toiture à bulbe polygonal décorée d'une croix sur un épi de faîtage.
Un millésime « anno 1600 » (date de restauration après le saccage et l'incendie de 1562)[8], en fer forgé, s'inscrit sur la façade de part et d'autre d'une grande porte en plein cintre. Répondant à celle-ci, une autre grande porte cintrée s'ouvre sur le parc face au château.
Ce millésime est complété de plusieurs cartouches décoratifs venant renforcer l'aspect pittoresque du lieu.

Parcourant la façade postérieure de gauche à droite, on distingue la grande ouverture cintrée de l'ancien passage couvert suivit d'une petite tourelle semi-circulaire en surplomb abritant l'escalier en pierre menant à l'étage. L'élévation se poursuit de manière homogène, fréquemment percée d'ouvertures rectangulaires, cintrées ou surbaissées et formant un léger coude, marquant ainsi l'emplacement des bâtiments anciens.
Avant le passage couvert menant au petit bâtiment à l'extrémité droite, un pignon chantourné percé d'une ouverture sous toiture conique marque la façade de trois travées et deux niveaux. Les ancres sont nombreuses et déterminent pour les parties les plus anciennes les points d'ancrage des planchers du premier niveau originel (act. modifié).
Les lucarnes en toitures rythment l'élévation.

A l'intérieur, la distribution des pièces répond à la complexité de l'aspect extérieur.
Tout le **rez-de-chaussée** est muni de voûtes d'arêtes en plein cintre reposant sur de gros piliers en moellons de pierre blanche. L'entrée se fait, au centre de l'hémicycle, par un **hall** en briques permettant l'accès à la salle à manger et au salon.
A gauche, le **salon** comporte un sol en marbre noir et ivoire. La cheminée, monumentale, possède un manteau en pierre et bois. Un escalier (condamné) vient se loger dans la tour polygonale accolée. Une porte surmontée d'un occulus oval décoré d'un vitrail donne accès au passage couvert.
Le **petit bâtiment** situé à l'extrémité gauche est actuellement occupé par les installations techniques du bâtiment. La porte et les fenêtres sont munies de petits carreaux de verre colorés. Dans le fond, deux arches sont constituées de pierre blanche.

---

[7] V. Tahon, in *l'Emulation*, 1924, pp. 65-68.
[8] Un cartouche situé à l'entrée de Val Duchesse nous donne un bref historique : « PRIEURE DE VAL-DUCHESSE/S'HERTOGINNE-DAEL/FONDE EN 1262 PAR ALEYDE DUCHESSE DE BRABANT. LE PLUS ANCIEN COUVENT DE DOMINICAINES EN BELGIQUE SACCAGE ET INCENDIE EN 1562. RESTAURE EN 1596. SUPPRIME EN 1796 SUBSISTENT UNE PARTIE DU MUR D'ENCEINTE DU MILIEU DU XVIIè SIECLE ET DEUX CORPS DE LOGIS. L'UN DU XVIIè SIECLE COMMUNS ET DEPENDANCES DU CHATEAU L'AUTRE DE LA FIN DU XVIIIè SIECLE L'ANCIEN QUARTIER PRIORAL/ CHATEAU ACTUEL DU VAL DUCHESSE. »

CHANCELLERIE

A droite du hall d'entrée s'ouvre la **salle à manger**, servant anciennement d'écuries. La cheminée, présentant deux cariatides féminines, est du réemploi et proviendrait de l'ancien «Hôtel Napoléon», situé avenue Louise (aujourd'hui démoli et remplacé par le Ministère des Finances).
L'ancienne affectation d'écuries semble exacte du fait de la présence des petites grilles d'aération situées dans les murs et des crochets servant à attacher les chevaux.
Trois portes légèrement surélevées par rapport au sol donnent accès au jardin vers le château.
Ensuite se situe **la cuisine**, aussi dénommée «salle des Nonnes»; celle-ci comporte une majestueuse cheminée de marbre noir munie d'une inscription. Des carreaux de Delft bleu recouvrent les murs sur une hauteur de 1 mètre 50.
Des rondels peints au thème héraldique décorent les fenêtres de cette pièce. .
L'**annexe cuisine** (ancien garage) est suivie d'une autre petite pièce servant de bureau d'où un escalier en pierre, logé dans la petite tourelle visible en façade arrière, mène à l'étage.
Dans l'hémicycle, à droite de l'entrée, se situe une **remise** dont le mur est certainement l'un des plus anciens du complexe, malheureusement certaines transformations ont apporté un plafond en béton. Bien qu'assez abimée, cette partie de l'édifice présente encore un décor polychrome qui laisse entrevoir la décoration du bâtiment à l'époque de Dietrich.
Le **garage** actuel constituait anciennement un passage couvert permettant aux véhicules d'accéder au château par l'entrée située avenue de Waha. Cette construction est également couverte de voûtes d'arêtes sur de hautes colonnes polygonales en pierre blanche.

L'étage comporte une série de petites pièces transformées au fil du temps. Le **hall**, desservi par un escalier en bois en colimaçon, est éclairé par un lanterneau Art nouveau. Un autre escalier en bois sculpté, situé dans le salon, permet d'accéder à l'étage. La **salle de conférence** se situe dans la partie la plus ancienne du bâtiment. Celle-ci est surmontée d'une charpente en bois ancienne. Ces éléments anciens se retrouvent également dans les petites pièces de service situées au fond de la salle de conférence.

LE PAVILLON D'ENTREE

Ce pavillon est construit en 1917 conjointement à la grille d'entrée par l'architecte Albert Roosenboom pour remplacer une conciergerie située à front du boulevard. Le petit édifice d'aspect néoclassique comporte un niveau surmonté d'un étage attique. Le corps principal forme un quadrilatère de deux travées et deux niveaux, prolongé vers l'arrière par une annexe d'une travée et d'un niveau. La toiture est en pavillon. Les deux façades tournées vers la rue du Vieux Moulin sont traitées en pierre de Gobertange sur un soubassement de pierre bleue. Les façades latérales et arrière sont en briques et aveugles. Au rez-de-chaussée les ouvertures sont cintrées et comportent des arcs et appuis de pierre bleue. Les travées sont délimitées par des pilastres engagés à chapiteau de pierre bleue, à l'exception de la travée d'angle, vers l'entrée, dégagée pour former un porche et soutenue par une colonne de pierre bleue. L'accès au porche se fait par un escalier de six marches. Au-delà de la corniche en pierre bleue, l'étage attique est percé d'occuli. Les pilastres délimitant les travées sont à refends et la première travée, face à l'entrée du parc comporte un cartouche à l'effigie du domaine. La corniche terminale est en bois et denticulée. La toiture de l'annexe est mansardée et percée d'un œil de bœuf en zinc. L'intérieur du bâtiment conserve un décor simple mais qui témoigne toujours des goûts éclectiques du propriétaire. On y observe en effet des poutraisons apparentes, une belle cheminée, une décoration de corbeaux, des parements en carreaux de Delft dans le cabinet de toilette, et des vitraux signés G. Jas. Une dalle est scellée dans le mur de la cave mentionnant « Château Val-Duchesse - Reconstruction 1904-1906 ».

L'ORANGERIE

Sur les hauteurs du parc et tournée vers le boulevard, l'orangerie est précédée par une terrasse encadrée d'une balustrade et d'une volée d'escalier double à montées convergeantes. Elle se présente comme un pavillon néoclassique d'un niveau sur cave, long de sept travées et large d'une. La façade est couverte d'un enduit simulant la pierre blanche. Les travées situées aux extrémités présentent une niche en façade et une fenêtre latérale. Ces travées sont en léger ressaut, et marquées par des pilastres à refends. Dans la partie axiale, les ouvertures sont constituées par une succession de cinq baies en plein cintre avec arc en pierre et cordon d'imposte continu. Au-delà de la corniche, un bandeau d'attique dissimule la toiture. Ce bandeau est flanqué aux extrémités des travées latérales de vases décoratifs. Le niveau de cave est accessible depuis l'extérieur par une porte située sous la terrasse. Depuis la cave deux escaliers étroits montent à l'étage.

LE CHALET NORVÉGIEN

C'est en 1906, que Dietrich, vice-consul de Norvège, décide d'implanter «Le chalet Norvégien» dans le site de Val Duchesse dont il est propriétaire. Il choisit un emplacement en hauteur sur une bute dominant l'étang, à l'extrémité nord du site.
Construite à l'occasion de l'exposition universelle d'Oslo, cette petite maison est entièrement composée de planches de bois assemblées, excepté en toiture.
Placée sur un soubassement de moellons de pierre, elle comprend deux niveaux et est surmontée d'une toiture d'ardoises en bâtière.

Deux côtés de la construction sont marqués par des solives formant encorbellement au niveau de l'étage. Le corps principal est flanqué d'une petite annexe sur le côté postérieur, celle-ci est complétée par une terrasse de forme convexe aux retours droits.
L'entrée se fait par un perron couvert précédé de trois marches. Une balustrade en bois referme cet espace. Les planches, formant le garde-corps, sont minutieusement découpées afin de créer une décoration d'oves et de cœurs. Elles sont complétées par d'imposantes colonnes, sculptées et décorées de motifs celtes, supportant la toiture. Une autre entrée se situe dans la façade opposée et présente un petit escalier reprenant le même type de balustrade.
Plusieurs ouvertures, reprises dans un encadrement de bois, éclairent l'intérieur de la construction.
La teinte bleue des colonnes et des châssis ajoute une note colorée et contraste avec le ton naturel du bois des façades.

L'intérieur est entièrement en bois. Les planchers, les murs, l'escalier, les plafonds ainsi que le mobilier fixe situé à l'étage sont exécutés en planches de bois sculptés ou munis d'une minutieuse décoration picturale. Un imposant poêle en carreaux de céramique vernissée de couleur verte trône dans la pièce principale du rez-de-chaussée.

Intérêt présenté par le bien selon les critères définis à l'article 2, 1° de l'ordonnance du 4 mars 1993 relative à la conservation du patrimoine immobilier :

Intérêt archéologique

L'ancien prieuré de Val Duchesse à Auderghem est un des sites monastiques majeurs de la Région. Si de nombreux bâtiments ont aujourd'hui disparu, le sous-sol en recèle encore les vestiges car le site n'a pas été perturbé par de grands travaux d'urbanisme. Avec les anciennes abbayes de Forest et de la Cambre, et l'ancien prieuré du Rouge-Cloître, l'ancien prieuré de Val Duchesse présente donc un intérêt archéologique et historique majeur[9].

Dans le domaine de l'archéologie, il est important de transmettre aux générations futures des sites qui n'ont pas été – du moins partiellement- perturbés, ni par des aménagements postérieurs, ni par des fouilles de grande envergure. Les recherches que pourront y mener les archéologues à venir déboucheront sur des interprétations beaucoup plus élaborées qu'aujourd'hui. Le classement assure cette possibilité et évite toute exploitation du site archéologique.

Intérêt historique

En bordure de la forêt de Soignes, à proximité du petit hameau d'Auderghem, le prieuré fut fondé en 1262 par la Duchesse Aleyde, veuve de Henri III de Brabant.
Dédié à la Sainte-Trinité, il abrita la première communauté féminine des Pays-Bas constituée d'après la règle de Saint-Dominique. L'établissement fut désigné dès ce moment par le nom 's Hertoghinne-Dael. Largement doté par sa donatrice puis par les ducs de Brabant, l'ensemble monastique très riche comptait une soixantaine de religieuses et de sœurs converses. Il n'ouvrait généralement ses portes qu'aux filles nobles. Le domaine couvrait quelques neufs hectares et possédait en plus des bâtiments conventuels comprenant l'église, les cloîtres, les cellules, l'infirmerie, cuisines et réfectoires, des maisons, terres, bois, viviers et étangs, vignobles, dîmes, et un moulin sur la Woluwe dont des vestiges subsistèrent jusqu'en 1903. L'église se divisait en deux parties, la partie extérieure ou l'on célébrait des services accessibles au public et une partie intérieure réservée aux nonnes. On y trouvait trois hôtels, le principal consacré à la Trinité, un autre dédié à Notre-Dame du Rosaire et un troisième dédié à Sainte-Geneviève. En 1562, le domaine fut pillé et incendié par les iconoclastes. Largement détruit, il fallut attendre 1570 pour qu'une nouvelle église se relève de ses ruines.
Réédifié grâce au courage et la détermination de la prieure Anne Hinckaert, le domaine ne retrouva cependant jamais sa splendeur passée. Sa reconstruction fut soutenue par le roi Philippe II qui y fit installer une verrière le représentant ainsi que ses armoiries. Une autre verrière, œuvre du verrier brabançon Pierre Boets, fut offerte en 1568 par Charles van der Linden, abbé du Parc lez-Louvain.
Sans cesse inquiétées par des bandes de brigands réfugiés en forêt de Soignes, les moniales se replièrent à nouveau dans leur refuge de Bruxelles place de la Chapelle en 1578. En 1585, elles retrouvèrent leur domaine en ruine et y entreprirent à nouveau une vaste campagne de restauration. Au long du XVIIe siècle, le monastère subit des fortunes diverses supportant les ruineuses contributions exigées par les armées occupantes. Sous le règne de Marie-Thérèse et le gouvernement de Charles de Lorraine le couvent connut à nouveau une ère de prospérité. Cependant, suite au décret impérial du 7 mars 1783 visant la suppression des communautés qui ne s'occupaient ni de l'instruction de la jeunesse, ni des malades, le couvent des « Witte Vrouwen » ferma ses portes. Les religieuses se retirèrent à Asse et ne revinrent qu'après la Révolution brabançonne en 1794. Finalement, fin 1796, les religieuses furent définitivement chassées par les Français qui abolirent tous les couvents tandis que les biens furent vendus et dispersés. L'église, le cloître, une grande partie des bâtiments conventuels disparurent au début du XIXe siècle. Aujourd'hui quelques rares éléments témoignent encore de la configuration des lieux. Il s'agit d'un fragment du mur d'enceinte, de la porte, d'une partie des communs englobés dans le bâtiment dénommé « Le prieuré », d'une aile du château dont la construction remonte au XVIIIe siècle et plus à l'ouest de la chapelle Sainte-Anne. En 1850, le domaine devint la propriété du baron Eugène Amour de Cartier qui la légua en 1870 à sa fille Mme F. Puissant-

[9] St. DEMETER, Avant 1700. L'héritage médiéval, *Ensembles architecturaux en région bruxelloise*, Bruxelles, 1997, pp. 26-33.

CHANCELLERIE

d'Agimont . Suite au décès de celle-ci en 1871, le bien fut vendu par ses héritiers et racheté par Adolphe Franck et, enfin, en 1903 par le baron Charles Dietrich (1865-1939), vice-consul de Norvège. Charles Dietrich redonna un nouveau caractère à l'ensemble du domaine qu'il s'efforça d'embellir, de remembrer et de restaurer.

Parallèlement à l'aménagement du parc confié à l'architecte paysager Jacques Breydel, Charles Dietrich, épaulé par l'architecte Edmond de Vigne entreprit tout d'abord la restauration et l'agrandissement du château. Si la partie la plus ancienne de celui-ci fut érigée en style Louis XVI, à la fin du XVIIIe siècle par l'une des dernières prieure, Dame de Neufforge, les parties plus récentes ainsi que la décoration intérieure, visibles depuis le boulevard du Souverain datent du début du XXe siècle. L'intérieur du château témoigne du goût particulier que Charles Dietrich portait à l'éclectisme. Au rez-de-chaussée, se trouvent plusieurs pièces dont la décoration est totalement différente : le salon de style hollandais, la salle à manger Renaissance flamande, le salon doré de style Louis XVI et le salon et le bureau néogothique. Ces deux pièces conservent une importante décoration polychrome. Le salon logé dans la tour est garni, sur trois de ses murs, d'une frise qui retrace en vieux flamand l'histoire du prieuré de 1262 à 1906. Cette histoire est également retracée par les figures de pierre agrémentant les culots des arcs.

En 1915, Dietrich se lance dans une nouvelle campagne de reconstruction. Avec l'architecte Albert Roosenboom (1871-1943), il réaffecte des anciens bâtiments agricoles et crée l'ensemble actuellement connu sous la dénomination « le Prieuré » . L'image de cet édifice particulièrement pittoresque, agrémenté d'une galerie en hémicycle et de clochetons, tend à rappeler l'usage conventuel du domaine.
A la même époque, il fait également reconstruire le pavillon d'entrée en style néoclassique, aménage plusieurs portes d'accès et clôtures et, en souvenir des fonctions qu'il exerça en Norvège, récupère un Pavillon en bois sculpté de l'exposition d'Oslo qu'il installe sur les hauteur du parc. Enfin, en 1918, avec le chanoine Raymond Lemaire, il entreprend la restauration complète de la chapelle Sainte-Anne qu'il adjoint à sa propriété en 1908.

Après avoir terminé ces campagnes successives d'agrandissement et d'embellissement , Charles Dietrich offrit le domaine à la Donation royale en 1930.
Après la Seconde Guerre mondiale, le domaine devint le siège de réunions politiques importantes en accueillant des réunions internationales dans le cadre du Marché Commun et de l'Euratom. Aujourd'hui encore de nombreuses réunions gouvernementales s'y déroulent.

Intérêt artistique et architectural

Le château, le pavillon d'entrée, l'orangerie, le prieuré et le chalet norvégien décrits ci-dessus constituent un ensemble patrimonial remarquable à maints égards.

L'aile sud du château constitue l'unique vestige architectural important de l'ancien quartier prioral. Ce corps de Logis resta sans doute inachevé car, d'après les descriptions de Victor Tahon, jusqu' en 1904, il présenta, à mi-chemin, un pignon dénué que rien ne terminait. Selon certaines sources[10], cette aile érigée sous l'impulsion de Marie-Cécile de Neufforge, qui exerça ses fonctions de 1769 à 1775, pourrait être due à l'architecte Laurent-Benoît Dewez (1731-1812). Cet architecte pionnier du néo-classicisme en Belgique, fut nommé architecte de la cour de Charles de Lorraine en 1767. Il oeuvra notamment à la reconstruction de plusieurs abbayes dont celles d'Orval, de Gembloux, d'Heylissem, de Vlierbeek et entreprit la construction du château de Seneffe.

Bien que certaines parties de bâtiments trouvent leurs origines au XVIIIe siècle ou soient même d'une époque antérieure, l'ensemble des constructions présentes à Val Duchesse témoignent surtout de l'architecture éclectique du début du XXe et de la réappropriation des formes du passé par Charles Dietrich, homme érudit, membre de la haute bourgeoisie.
Jonglant avec les styles, les architectes Edmond de Vigne et Albert Roosenboom utilisèrent les vestiges des bâtiments comme point de départ aux constructions nouvelles et les absorbent dans celles-ci.
La richesse et la qualité de la décoration donnent également une idée de la personnalité du maître d'ouvrage et indiquent sa volonté d'inscrire son nom dans l'histoire du site. Le goût pour les éléments pittoresques est particulièrement présent.
A côté des architectes, de nombreux artisans oeuvrèrent à la décoration des bâtiments. Leur travail reflète la qualité de leur savoir-faire. Parmi ceux-ci nous pouvons citez le peintre Armand Heins, le sculpteur Frans Vermeylen, le verrier G. Jas, Henri Désir, Hector Thys, et D. Meert .

Si son origine n'est pas du tout liée au site, le chalet norvégien implanté dans le parc par Charles Dietrich s'y intègre parfaitement et participe au côté pittoresque de l'ensemble. Fort bien conservé dans son état d'origine (excepté la toiture qui comportait jadis des ardoises taillées en écaille), ce pavillon est remarquable tant par le traitement du bois que par la délicatesse de ses décors. Il constitue un exemplaire très intéressant de l'architecture traditionnelle scandinave et de l'architecture pavillonnaire des grandes expositions du début du XXe siècle.

---

[10] La Forêt de Soignes, Art et histoire des origines au XVIIIe siècle, Royale Belge, Europalia 87 Österreich p. 190

CHANCELLERIE

L'ensemble de ces motifs sont autant d'éléments plaidant pour la protection des différents édifices présents sur le site de Val Duchesse.

Vu pour être annexé à l'arrêté du 05 -12- 2002

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale, chargé des Pouvoirs locaux, de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et des Sites, de la Rénovation Urbaine, et de la Recherche Scientifique,

François-Xavier de DONNEA

Le Secrétaire d'Etat à la Région de Bruxelles-Capitale, chargé de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et des Sites et du Transport rémunéré des Personnes,

Willem DRAPS

Copie certifiée conforme
[illegible] 2002
Voor eensluidend afschrift

CHANCELLERIE
[illegible]
CHANCELLERIE

BIJLAGE I BIJ HET BESLUIT VAN DE BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING TOT BESCHERMING ALS GEHEEL VAN DE TOTALITEIT VAN HET KASTEEL, DE PRIORIJ, DE INGANGSPAVILJOEN, DE ORANJERIE EN DE NOORS CHALET GELEGEN OP HET DOMEIN VAN HERTOGINNENDAL, VORSTLAAN 259, HERTOGINNEDAL 1A, 2, 4 EN ALS ARCHEOLOGISCHE VINDPLAATS VAN DE OUDSTE CLOOSTER VAN HEERTOGINNEDAL GELEGEN VORSTLAAN 259, HERTOGINNEDAL 1, 1A, 2, 3, 4 DE WAHALAAN, OUDE- MOLEN STRAAT 112, 114 TE OUDERGEM EN SINT-PIETERS-WOLUWE.

Kadastrale gegevens : kadaster van Oudergem, 2de afdeling, Sectie B, 1ste blad, perceel 22h, 15k, 1L, 20f, 1g, 19d (en partie), 2a, 3, 4h, 429n, 8b2, 8k2, 8l2, 8m2, 8n2, 6n, 6m; kadaster van Sint-Pieters-Woluwe , 2de afdeling, sectie C, 3de blad, percelen 16 x7,16 v8.

Beknopte beschrijving :

ARCHEOLOGISCHE VINDPLAATS VAN DE VROEGERE PRIORIJ VAN HERTOGINNEDAL

De plaats van de vroegere Priorij van de dominicaner zusters van Hertoginnedal werd in 1262 opgericht door Hertogin Aleydis van Brabant en was gewijd aan de Heilige Drievuldigheid. Ze is gelegen in de diepte van de Woluwevallei, beneden de Sint-Annakapel te Oudergem. De plaats van de Priorij zoals die gekend is dankzij een plan van het einde van de 18de eeuw, strekt zich grotendeels uit over het huidig domein van Hertoginnedal alsmede op een strook grond gelegen in de Oude-Molenstraat, de Hertoginnedallaan en de Pierre de Wahalaan. De vroegere Priorij was omsloten door een muur waarbinnen alle gebouwen zich bevonden. Thans blijven alleen de verbouwde grondvesten van een gedeelte van de bijgebouwen over, de muur en het huis van de abdis. Geschiedkundige documenten maken niettemin melding van de kerk, het klooster, de boerderij met de paardenstallen, een schuur, stallen en een molen, verscheidene hoven, een moestuin, een vijver alsmede een grote tuin waar een oranjerie en menige kapellen aangelegd waren. De verscheidene ter plaatse en in de vijvers uitgevoerde onderzoekwerkzaamheden hebben reeds archeologische vondsten geleverd, namelijk grafstenen die thans tentoongesteld zijn langs de Sint-Annakapel.

DE MONUMENTEN

Het domein van de vroegere Priorij van de Dominicaner zusters van Hertoginnedal zoals deze er thans uitziet groepeert een prachtige met bomen aangelegde en door de wateren van de Woluwe gedrenkte plaats waarop verscheidene gebouwen opgericht zijn, die van een hoogstaand architectonisch gehalte getuigen : **het kasteel, de priorij, het ingangspaviljoen, de oranjerie, de Noorse-chalet.**

HET KASTEEL

De buitenzijde

Het kasteel van Hertoginnedal is het resultaat van talrijke verbouwingen in de loop der tijden en presenteert thans een néoklassieke gevel van sober gehalte die menig gebouw uit verschillende periodes verbergt, die tussen 1904 en 1907 door de architect Edmond de Vigne, volgens de zeer uiteenlopende smaak van Charles Diétrich, wisselagent en vice-consul in Noorwegen, grondige verbouwingswerken ondergaan hebben. Algemeen beschouwd vertoont het kasteel drie afnemende niveaus met witstenen gevels, onderstreept door funderingen waarop pilasters steunen en door een blauwstenen kantlaag. De daken zijn bekleed met leien en onderstreept met zinken keperpannen. Het hoofdgebouw bezit een met schilddakramen bezette gebroken dak, terwijl de toren die het gebouw met twee bijkomende niveaus overtreft bezet is met een imponerend vierkantige koepel met terras aan de kruin.

De in Lodewijk XVIde-stijl opgetrokken en zichtbaar vanuit de Oude-Molenstraat zuidervleugel, lijkt wel de oudste te zijn (1780) en zou een overblijfsel zijn van de oude Priorij die opgericht werd onder Marie-Cécile de Neufforge. De muren van deze klassieke gevel zijn opgetrokken in Lediaanse zandsteen. Op de gelijkvloerse verdieping bevinden de rechthoekige raamopeningen zich onder arcaden die nog door een boog en een stenen impostband benadrukt zijn.
Op de verdiepingen steunen de hoekige pilasters op draagstenen en bakenen de zichtbare, met rechte raamopeningen bezette en met een blauwstenen hoofdgestel overwelfde overspanningen af op korbeelstenen en kranswerkversieringen. Langs de voorgevel heeft dit gebouw een breedte van een enkele travee en twee traveeën terug naar het hoofdgebouw op vier traveeën lengte langs de rechter zijgevel.

Uit dezelfde tijd als dit gebouw, of uit een iets latere periode, telt het hoofdgebouw (rechtover de Oude-Molenstraat) 7 traveeën in de lengte op vier. De hoofdtravee die oorspronkelijk diende als hoofdingang voor het gebouw, valt op door het van kolommen voorziene voorportaal dat steun verleent aan een balkon met bekkens. In 1904 werd dit gebouw verwijd door architect Edmond de Vigne, de gevel ervan opnieuw bewerkt in Gobertangesteen en verenigd met de moderne gevels die uitzicht bieden op het park.

KANSELARIJ

Deze gevel vertoont rechte raamopeningen met omlijsting tussen de aaneensluitende pilasters van de verdiepingen. De benedenverdieping wordt gekenmerkt door zijn hoeklijnen en is van de verdiepingen afgebakend door een doorlopende gladde lijst. De vensterbanken zijn met panelen versierd. Elke pilaster is op de kruin voorzien van een kransversiering en van een blauwstenen korbeelsteen die met de verstevigingslijst verbonden is.

Naar het park en het westen gericht, staat de moderne gevel van het kasteel. De zijgevel van het gebouw telt vier spanwijdten waarvan de eerste twee blind zijn. De achtergevel van het centrale gebouw staat op vier traveeën vrij en heeft een uitspringend terras. Rechthoekig ten opzichte van deze gevel voegt zich een drie traveeënwijde vleugel die uitspringt op de gelijkvloerse verdieping waaraan een monumentale met kolommen opgetrokken voorportaal aanknoopt dat het hoofdgebouw verbindt met de met een belvedère bekroonde toren. De bewerking van de drie traveeënbrede, vierkante toren is in ruime mate identiek aan het overige opgaande metselwerk op de eerste drie verdiepingen en alleen de bewerking van de kroonlijst is vereenvoudigd. Het neogotisch karakter van de binnenhuisinrichting is duidelijk waar te nemen door de aanwezigheid van blauwstenen vensterkruisen op de raamopeningen van de twee eerste niveaus.
Behalve de kroonlijst is de toren gevormd door een zeer hoge Attische verdieping waarvan de stijlen bewerkt zijn met voeglijnen en bekroond zijn met een reeks van drie tweevoudige vensternissen omgeven door een blauwstenen borstwering. Deze omvangrijke moeilijk te bereiken en weinig functionele belvedère is afgedekt met een vierkantige koepel met terras op de nok.
De achtergevels zijn gericht naar het westen en bevinden zich beneden het buitenbeloop dat naar de Sint-Annakapel loopt. Deze zijn geüniformeerd met een bestrijkingsmiddel dat stereotomie nabootst en zijn grotendeels blind. Een laag bijgebouw werd opgericht en verbindt de resterende hoek tussen het oude gebouw en het hoofdgebouw.

De binnenruimte

Het hoofdgebouw vormt een vierhoek waarin een hall die ingang biedt aan de verschillende ruimtes, dwars doorheen loopt. Op de gelijkvloerse verdieping valt de hall op door de bewonderenswaardige kwaliteit van de marmers waarmee de vloer en de muren bekleed zijn. Alle muuronderbrekingen zijn omvat tussen uit Aosta afkomstige groene marmeren uitspringende pilasters. De omlijstingen zijn van wit marmer uit Carrara vervaardigd terwijl de vloer en de muren bekleed zijn met roos marmer uit Portugal. Diétrich heeft ervoor gekozen een drieledige eretrap aan te leunen tegen de oude gevel. Deze trap in "Beaux-Arts" stijl behoudt thans een mooie trapleuning met bewerkt ijzersmeedwerk. Onder de trap zijn een langs het bureau toegankelijk versterkte kamer alsmede een conciërgeloge ingericht die zich in de deuropening van de vroegere, thans verdeelde en als dienstingang verbouwde hoofdingang bevindt.
Naar het park toe treft men een klassiek salon, met een duidelijk in Lodewijk XVI stijl geïnspireerde decorum, met name het "**salon doré**". Dit salon valt op door zijn lijstwerk en zijn spiegels, zijn decoratieschilderingen met geribde en ingelaten pilasters en zijn marmeren schouw. Alhoewel gerestaureerd en opnieuw in de verf gezet in de jaren 1970, was de polychromie van het plafond met verdiepte vakken op draagsteen en acanthus- schelp- en palmetmotief met lintenversieringen in vroegere tijden duidelijker geaffirmeerd. Aan de zijgevel, aan beide kanten van de met een indrukwekkende spiegel bekroonde schouw, zijn de door glazen deuren afgesloten raamopeningen blind en bieden plaats aan inbouwkasten van geringe diepte. Boven de deuren staan de monogrammen van Charles Diétrich en Edmond de Vigne in medaillon afgebeeld alsmede hun portretten in bas-reliëf.

Vanuit de hall, rechts van het "salon doré" gelegen en doorheen een glazen raamopening zichtbaar vanuit dat salon, is de Hollandse zaal bezet met blauwe rozettenmotief en chocoladekleurige gespikkelde Delfts keramiektegels tot op driekwart hoogte van de muren. De versiering van deze zaal is bijzonder origineel en schilderachtig. Gelegen op een hoek met uitzicht op het park wordt deze plaats verlicht door vijf ramen met glas-in-lood schildering en binnenluiken. Binnen elk impost is een in grisaillebeschildering en met zilvergeel uitgewerkt gedicht ter illustratie van gezegden van Jacob Cats[11], staatsman geboren in 1577 te Brouwershaven in Zeeland, afgebeeld. De vensterlijsten zijn van hoog kwalitatief gehalte. De op rechtstaande draagsteen opgerichte zwartmarmeren schouw waarvan de korbeelsteen bewerkt is met witmarmeren geometrische motieven, is bijzonder indrukwekkend. De bewerking van het plafond, verdeeld over drie van elkaar gescheiden door drie versterkingsbogen met diamantpuntenversieringen kruisgewelven, valt op door zijn eigenaardigheid.

Aan de overzijde van de hall en rechtover het "salon doré" bevindt zich het kantoor van Diétrich, namelijk de bibliotheek. De plaats is opgetrokken in Vlaamse neorenaissancestijl, met gebeeldhouwde lambriseringen, het typisch meubilair voor een bibliotheek, een monumentale witstenen schouw en geschilderde muren. De versieringen van deze plaats zijn vrij goed behouden en de afwerking bijzonder verzorgd. De met schilderdoeken bezette muren illustreren verscheidene motieven. De geschilderde versieringen zijn uitgevoerd met penseel en sjabloon en verwijzen via de thematiek van voorspoed naar het beroep van Charles Diétrich als wisselagent. Men treft er een horizontale regel gewijd aan de dierenriemtekens, geschilderde medaillons die de thematiek van de handel illustreren (verpersoonlijking van Mercurius, van oude schilderkunst *(de geldwisselaars van Q. Metsys*), decoratieve arabesken

KANSELARIJ

en in de bovenste gedeelten, een reeks schilderijen[12] met de handtekening van Amand Heins, waarin Hertoginnedal en de nabije omgeving uitgebeeld staat (zicht op de vijvers, Sint-Annakapel, oude poort, zicht op de Priorij, wasvrouw langs de Woluwe). De monumentale schoorsteenmantel is bezaaid met sterren en met de zinspreuk van Diétrich "Posteo non sequor"[13]. De schouw is opgetrokken in vuurtegels waarop de emblemen van de dominicaner orde en van Hertoginnedal te zien zijn en met steunmuren in de vorm van gotische stijlen.
Links van het kantoor geeft een gang uit op de vertrekken van de huisbedienden en op de sanitaire voorzieningen. Een liftkoker werd ingebouwd in het trappenhuis. De oude vleugel van het kasteel wordt gebruikt als keuken en dienstruimtes op de gelijkvloerse verdieping. De keuken behoudt thans een keramiekdecoratie en een brede schoorsteen waarvan de houten damkap bijzonder indrukwekkend is. Talrijke raamopeningen zijn met glas-en-lood bewerkt.

De "moderne" vleugel biedt plaats aan de als eetplaats gebruikte "Vlaamse zaal" en aan het "gotisch salon". Kenmerkend voor de "Vlaamse zaal" zijn de eiken lambriseringen die vorm geven aan bibliotheekelementen en aan een schoorsteen met samengestelde schouwmantel gevormd door dubbele gemarmerde zwartmarmeren schroefvormige kolommen, een gebeeldhouwde tafelment en waarvan de haard met Delfts keramiektegels bewerkt is. De dampkap is verborgen achter een halfreliëf die vrouwenfiguren verbeeldt. De ramen geven uitzicht op het park en zijn bewerkt met glas-en-lood ramen en binnenluiken. De impost ervan is versierd met een reeks rondelen waarin gezegdes en fabels van Lafontaine[14] geïllustreerd zijn. Het plafond is gevormd door de combinatie van een aantal verdiepte vakken. De vloer is bekleed met wit-zwart marmeren tegels in dambordpatroon.

Een in witte steen gebeeldhouwde drielichtkozijn scheidt deze zaal van het gotische salon dat zich bevindt op de twee eerste niveaus van de toren. De gebroken bogen die een arcade vormen, steunen op tweeledige kolommen met kapiteel met loofversieringen. In de zuidwesterhoek van de toren, tegen de arcade aan, kan men het kantoor gelegen boven de eetzaal, bereiken via een eiken wenteltrap. De gebeeldhouwde trapleuning is gebouwd op een reeks drielobbige bogen.
Het salon heeft een geribd spitsbooggewelf waarvan de sokkels gebeeldhouwd zijn met figuren die de geschiedenis van de Priorij aanhalen. De ramen zijn ofwel recht, ofwel in korfboog, met vensterkruis en afgesloten door hexagonale glas-in-loodramen. Op de benedenverdieping zijn ze toegerust met binnenluiken en versierd met rondelen die de tijdscyclus illustreren, uitgebeeld door Alpha/ Initium en Omega/ Finis en door de maanden van het jaar. De vloer is bewerkt met witte en zwarte marmeren tegels en vormen een labyrint.
De tegen de oostelijke muur aanleunende schouw speelt een belangrijke rol in de scenografie van deze ruimte. De versiering van de stenen schoorsteenmantel haalt markante episoden van de geschiedenis van de Priorij van Hertoginnedal aan. De muurstijlen bestaan uit zuiltjes waarvan het in haut-reliëf opgetrokken kapiteel aan de linkerkant Sint-Tomas van Aquino en aan de rechterzijde, hertogin Aleydis van Brabant voorstellen, beiden aan de grondslag van de Priorij. De stenen schouwbekroning is gevormd uit een gebeeldhouwd bas-greliëf verdeeld over drie taferelen. Aan de linkerkant illustreert het eerste tafereel de akte van oprichting van de Priorij; het tweede, in het centrum, illustreert de teraardebestelling van het hart van de Hertogin in 1272; het laatste aan de rechterkant, geeft een relaas van de bestorming van het klooster in 1562. Het hoofdgestel van de schouw is gevormd door een architecturaal decorum vervaardigd uit kantelen en pinakels. Op de damkap is een geschilderd blazoen te zien. Boven de schouw loopt een lange geschilderde band met maaswerk en teksten met opschrift "Vallis Ducissa Prioranus/ Sancti Monialum Ordinis/ St Dominicus juxta Oudergem.", "Val Duchesse, 'S Hertoginnedael"[15]. Erboven prijkt een schilderij naar een ets van Jacques Harrewyn dat de omliggende plaatsen zoals deze in 1694 bestonden, afbeeldt.

---

1 Vertaling van Eerwaarde heer Mignot : "Een meisje uit Scheveningen", "De tijd gaat snel, de dood nadert", "Schijnbaar gezond maar binnenin gewond", "Zoekend naar de was likt de kat de kandelaar", "Steek nimmer uw vinger in de mond van een gek", "Niemand ziet de eigen bult", "Hij trekt ten strijd tegen een draak", "Al heeft een meisje een schoon gelaat, het is een lantaarn zonder licht", "Hij die aan tinea lijdt, gebruikt nimmer een kam", "Een boot op het zand, een reddingsboei in zee".

2 Twee van deze schilderijen lijken niet van dezelfde hand, hetzij omdat ze de verdwenen schilderijen vervangen, hetzij omdat ze opnieuw geschilderd werden.

3 Ik kom later maar ik volg niet", wapenschild en leuze gepubliceerd in het Jaarboek van de Belgische Adel. Brussel, 1933, Deel II, p. 58.

4 «De vos en de ooievaar», «De zwaan en de kok», «Tel est pris qui croyait prendre», «De raaf en de vos», «De hond die aan de hals de maaltijd van de meester draagt», «De vos en de druiven».

5 Prieuré de Valduchesse des moniales de l'Ordre de Saint-Dominique près d'Audergem, cfr. Eerwaarde heer Mignot, La salle Gothique de Val Duchesse, Hayez Imprimeurs, Brussel 1986, p. 20.

KANSELARIJ

Rondom het ganse vertrek loopt een geschilderde band met bladerdecor en een fries met een chronologie geïnspireerd van de vertaling van een in de Priorij bestaande fries die reeds in 1662 [6] beschreven werd door Pater Henri Scellier. Onder de bogen bevindt zich een decor met wapenschild.
Ganse het figuratief decorum overloopt de geschiedenis van Hertoginnedal en de restauratiewerkzaamheden ervan. Voorbij een neerhangende sluitsteen treft men de figuur van Charles Diétrich, van de werklieden die op het kasteel gewerkt hebben, van Leopold II als verpersoonlijking van de Koninklijke Schenking en van markante taferelen of figuren van Hertoginnedal.

Op de verdieping, vanaf het met marmer beklede en met spiegels versierde trappengang heeft men toegang tot de kamers. Naar het park gericht bevindt zich de kamer van Diétrich, thans nog uitgerust met een alkoof, waaronder indertijd het bed van de gastheer geplaatst was, lichthouten lambriseringen en een eiken met een grote ovalen spiegel bekroonde open haard. Naast deze ruimte behoudt de dressingroom eveneens de lichthouten lambriseringen, muurkasten met ingelegd houtwerk met vergulde koperversieringen en een met een houten mantelkap overdekte haard. De badkamers zijn gemoderniseerd. Aan de overkant van de hall, behouden twee schouwen hun marmeren mantelkap en een decorum met lambriseringen in Lodewijk XVI-stijl. Op de bovenverdieping ervan, verleent de oude vleugel onderdak aan een grote zaal (thans de Purperen Zaal genaamd) die vroeger gewijd was aan de schilderkunst en waarvan het onder de zoldering gelegen en met stukwerk bewerkt plafond gewijd is aan de kunsten. Dit gedeelte van het plafond is thans verborgen onder een loze zoldering en is aan een minutieuze restauratiecampagne toe. Op het derde niveau zijn kamers en het appartement van de huisbewaker ingedeeld. Op de verdieping van de moderne vleugel is een salon ingericht, met eiken lambriseringen en met een plafond met uitgediepte vlakken. Vanuit deze ruimte passeert men een imponerende gebeeldhouwde poort, met spiraalhouten pilasters aan beide kanten, die naar de wenteltrap van het gotisch salon leidt, terwijl de volgende verdieping bereikt wordt door een tweede houten trap met trapleuning met bogenrij in tandsector.
Boven het gotisch salon wordt de Attische verdieping ingenomen door een groot vertrek dat in zijn hoogste deel belicht is door hoge rechte ramen. Vanuit deze door scheidingswanden omgeven ruimte leidt een smalle en met houtwerk omgeven trap naar de belvédère dat een panoramisch uitzicht biedt over het park.

DE PRIORIJ

Toen Charles Diétrich in 1903 het domein dat vroeger de Priorij van Hertoginnedal huisvestte aankocht, schoot zo goed als niets over van de kloostergebouwen en alleen een vleugel van het kasteel, een deel van de omheiningmuur en enkele landbouwgebouwen getuigden nog van de bewoning van de plaats.
Het geheel van de gebouwen die men thans de Priorij noemt – waarschijnlijk wegens de overdekte galerij die aan kloostervertrekken herinnert – heeft meer te danken aan heropbouw dan aan restauratie van gebouwen met landbouwwerkzaamheden (stal, stallingen enz...). In de tijd van Diétrich werd dat gebouw betrokken door het personeel (logies voor de chauffeur, voor de tuinman, opslagplaatsen, keukens ... en een appartement) [7].

Het oudste gedeelte is omvat in een wijde rechthoek met in de verlenging ervan, een kleine zaal. Voor wat de rechthoek betreft, vallen de volgende binnenruimtes op de benedenverdieping samen met de plaats waar vroeger het oude gebouw stond : de ingangshall, de eetzaal (vroegere paardenstallen) en de keuken (zaal van de nonnen). De nieuwe keuken en het kantoor vallen samen met de vroegere garage voor wat de kleine vleugel betreft. Op de verdieping zijn de salons en de conferentiezaal onder de zondering daarmee betrokken.
In 1915 deed Charles Diétrich een beroep op de architect Albert Roosenboom (1871-1943) met het oogmerk deze gebouwen opnieuw op te richten en uit te breiden. Tijdens deze periode werden de imponerende halfronde zaal met een op zes kolommen steunende ingang, het linkergedeelte met het praalsalon op de benedenverdieping en de kamers op de verdieping, alsook het via een binnenplaats toegankelijk huisje opgericht. Aan de rechterzijde van het hoofdgebouw liet de bouwheer verscheidene bijgebouwen oprichten en de werkzaamheden tenslotte afronden met een overwelfde gang die op imposante steunberen opgetrokken is.

Dat nogal complexe ensemble is opgericht op een witte blokstenen muurvoeting. De gevels zijn in rode bakstenen opgetrokken en de verschillende dakkapen zijn met leien bedekt. In het midden van ***de achtergevel*** is een op zes ronde kolommen steunende halfronde zaal opgericht. De vleugelgevels zijn drie op twee traveeën groot en worden door een witstenen rand begrensd. De met kruiskozijnen opgetrokken ramen en een poort, met erboven een cirkelvormig venster, zijn op symmetrische wijze in de externe travee ingebracht. Een zoldervenster aangevuld door een kegelvormig dak prijkt op de zijdelingse travee.
Het zadeldak volgt de bocht in de voorgevel en is op de voorgevel bewerkt met drie dakvensters die het dak doorkruisen en met twee vlieringvensters met uitspringend eindschild.
Aan de linkerzijde is een veelhoekige toren met halfbuitenwerkse kap en met kleine rechthoekige openingen, bekroond met een dak met opstuiking en een kleine klokkentoren.

---

6 Cfr. Pater Mignot, op.cit.

7 V. Tahon, in « l'Emulation », 1924, pp. 65-68.

KANSELARIJ

Een binnenplaats en een verbindingsgang leiden naar eèn kleine constructie die overdekt is met een gebroken tentdak bekroond met een opstuiking op de nok.
Aan de rechterzijde loopt het gebouw op een L-vormig plan door en vertoont een arcade op tonrondtekolommen. De eerste verdieping omvat drie ramen met kruiskozijnen. De gevel met dakvenster onderbreekt het vooruitspringend dak en beëindigt aldus de verhoging in de zijdelingse travee. De voorgevel loopt op 45° door op een enkele travee en wordt doorbroken door een grote gewelfde poort bekroond door een afgeplatte opening en een dakvenster.
Het gebouw wordt via een iets lagere en achteruitspringende vleugel verbonden met de garage. Deze aan de uiterst rechterzijde gelegen vleugel diende oorspronkelijk als overdekte doorgang. Het betreft een kleine constructie met een veelhoekig torentje waarvan de nok bekroond is met een dak met een veelhoekige opstuiking, versierd met een kruis op een hoektopsieraad.
Een smeedijzeren jaartal "anno 1600" (restauratiedatum na de bestorming en de brandstichting van 1562) [8] prijkt op de gevel aan de beide kanten van een grote poort met rondboog die toegang geeft naar het park rechtover het kasteel.
Dit jaartal is vervolledigd met verscheidene randversieringen die het schilderachtig aspect van de plaats nog versterken.

Wandelend van links naar rechts langs de achtergevel merkt men de grote rondbogige opening van de vroegere overdekte doorgang, gevolgd door een kleine overhellende halfronde toren waarin de naar de verdieping leidende stenen trap huist. Het opgaand metselwerk loopt op een homogene wijze door en wordt menigmaal onderbroken door rechthoekige openingen in gewelfboog of ingedrukte boog en in een lichte bocht dat aldus de plaats van oude vestigingen bepaalt.
Alvorens de naar het kleine gebouw aan de uiterst rechterzijde leidende overdekte doorgang te bereiken, treft men een uitgeholde spitsgevel waarin een opening aangelegd is onder het kegelvormig dak dat de gevel op drie traveeën en twee niveaus afbakent. Talrijke muurankers zijn zichtbaar en voor de oudste delen van het gebouw bepalen deze de verankeringspunten van de houten vloeren van het eerste en oorspronkelijk niveau (dat thans gewijzigd is).
De dakvensters dragen bij tot een zekere ritmiek in de bouw.

Binnen het gebouw stemt de indeling van de verschillende ruimtes overeen met de complexiteit van het buitenaspect ervan.
Gans **de benedenverdieping** is bewerkt met rondbogige ribgewelven die op zware witte blokstenen pilaren rusten.
Men betreedt het gebouw in het midden van de halfronde hall, via een bakstenen hall die toegang verleent tot de eetzaal.
Aan de linkerzijde treft men een salon met marmeren vloer in ivoren en zwarte kleur. De monumentale schoorsteen is overdekt met een deels houten en deels stenen schouwmantel. Een (afgesloten) trap bezet de daartegen aangebouwde veelhoekige toren. Een poort met erboven een ovalen venster met glas-in-loodraam leidt naar de overdekte doorgang.
Het uiterst links gelegen **kleine gebouw** wordt thans gebruikt voor de technische installaties van het gebouw. De deur en de vensters zijn met kleine gekleurde vierkantige glazen bekleed. Op het einde zijn twee witstenen bogen opgericht.
Rechts van de ingangshall heeft men toegang tot **de eetzaal** waar vroeger de paardenstallen gelegen waren. De schouw is opgebouwd uit twee vrouwelijke kariatiden afkomstig uit het vroegere "Hôtel Napoléon", gelegen op de Louizalaan en thans afgebroken en vervangen door het Ministerie van Financiën.
De vroegere indeling als paardenstaal lijkt wel een historisch gegeven, gelet op de aanwezigheid van kleine verluchtingstralies in de muren en van haken om er de paarden aan vast te binden.
Drie lichtjes verhoogde deuren geven rechtstreeks toegang tot de tuin in de richting van het kasteel.
Vervolgens treft men **de keuken** (ook nonnenzaal genoemd); deze bevat een majesteitelijke zwartmarmeren schouw met een spreuk. De muren zijn tot op 1,50m bekleed met tegels in Delfts blauw.
Cirkelvormige glas-in-loodramen met heraldieke thema versieren de ramen van deze ruimte.
De bijkeuken wordt verlengd door een andere kleine ruimte die dienstig is als kantoor en waar de in de kleine toren ingedeelde stenen trap naar de verdieping leidt.
In de halfronde hall, rechts van de ingang, bevindt zich een opslagplaats waarvan de muur een van de oudste van het complex is en men moet jammer genoeg vaststellen dat er tijdens verbouwingen voor een betonnen plafond is geopteerd. Alhoewel niet in al te goede staat vertoont dit gedeelte van het gebouw nog een polychroom decorum dat een idee geeft van de versiering van het gebouw ten tijde van Diétrich.

---

[8] De geschiedenis wordt beknopt weergegeven op een ornament aan de ingang : « PRIORIJ VAN HERTOGINNEDAL/ 'S HERTOGINNEDAEL/ OPGERICHT IN 1262 DOOR ALEYDIS, HERTOGIN VAN BRABANT/ NAAR DE DOMINICANER REGEL HET OUDSTE VROUWENKLOOSTER VAN BELGIË/ GEPLUNDERD EN AFGEBRAND IN 1562, HEROPGEBOUWD IN 1596. AFGESCHAFT IN 1796. THANS BLIJVEN OVER : EEN OMWALLINGSMUUR UIT HET MIDDEN VAN DE 17DE EEUW EN TWEE GEBOUWEN , DE ENE UIT DE 17DE EEUW ALS DIENSTVERTREKKEN EN BIJGEBOUWEN VAN HET KASTEEL, HET ANDERE UIT DE 18DE EEUW OPGETROKKEN OP HET VROEGERE PRIORALE KWARTIER (THANS KASTEEL VAN HERTOGINNEDAL).

KANSELARIJ

De huidige garage was vroeger een overdekte doorgang waarlangs de wagens het kasteel konden bereiken via de ingang gelegen in de de Wahalaan. Deze bouw is eveneens overdekt met ribgewelven op hoge veelhoekige witstenen kolommen.

De verdieping omvat een aantal kleine ruimtes die in de loop der tijd verbouwd werden. De **hall** met een houten wenteltrap is belicht met een Art Déco daklantaarn. Een andere houten gebeeldhouwde trap bevindt zich in het salon en leidt naar de verdieping. **De conferentiezaal** ligt in het oudste deel van het gebouw. De zoldering van deze zaal is betimmerd met oud houten timmerwerk. Deze oude elementen zijn eveneens terug te vinden in de kleine dienstruimtes achter de conferentiezaal gelegen.

HET INGANGPAVILJOEN

Dat paviljoen werd tegelijk met het ingangshek, door de architect Albert Roosenboom met het oog op de vervanging van een vroeger bewakersgebouw gelegen langs de Boulevard, in 1917 opgericht. Het gebouwtje vertoont een neoklassiek aspect en bevat een met een Attische verdieping bekroond niveau. Het rechthoekig hoofdgebouw bevat twee traveeën en twee niveaus op de achterzijde nog verlengd door een bijgebouw van een travee en een niveau en met een tentdak. De twee naar de Oude-Molenstraat gerichte gevels zijn bekleed met Gobertangesteen op een blauwstenen onderbouw. De bakstenen zij- en achtergevels bevatten geen raamopeningen. Op de gelijkvloerse verdieping zijn de openingen bekroond met een gewelfboog met blauwstenen boog en ondersteuning. De traveeën worden bepaald door uitspringende pilasters met blauwstenen kapiteel, behalve op de hoektravee naar de ingang; deze staat los en steunt op een blauwstenen kolom om er een voorportaal te vormen. Een trap met zes treden leidt naar het voorportaal. Boven de blauwstenen kroonlijst bevat de Attische etage verscheidene dakvensters. De pilasters die de traveeën afbakenen zijn hoekig en de eerste travee, tegenover het park, bevat een wandversiering met een afbeelding van het domein. De einddaklijst met uittanding is uit hout vervaardigd. Het bijgebouw heeft een mansardekap en bevat een ovaalvormige zinken opening. De binneninrichting van het gebouw is eenvoudig qua decorum en getuigt steeds van de veelzijdige smaak van de eigenaar. Men treft er namelijk zichtbare balken, een mooie schouw, een versiering met raven, een badkamer bekleed met Delfts keramiektegels en glas-in-loodramen van de hand van G. Jas. Een in de muur van de kelderverdieping verzegelde tegel vermeldt: "Kasteel van Hertoginnedal – Heropbouw 1904-1906".

DE ORANJERIE

Op de hogere gedeelten van het park en gericht naar de Boulevard leidt een dubbele trap met samenlopende treden naar een door een borstwering omgeven terras dat de Oranjerie inleidt. Dit bouwstuk vertoont zich als een neoklassiek paviljoen van een enkel niveau gebouwd op een kelderverdieping met een lengte van 7 traveeën en 1 travee breed. De voorgevel is bezet met een bepleistering die witte steen nabootst. Op de voorgevel van de uiterst zijdelings liggende traveeën prijken een vensternis en een zijdelings venster. Deze traveeën zijn licht uispringend en worden bepaald door hoekige pilasters. Het zijdelings gedeelte ervan vertoont een reeks openingen in de vorm van vijf rondboogramen met stenen boog en continu stenen rand met bovenraam. Boven de kroonlijst is het dakwerk verborgen achter een Attische kantlaag. Op de uiterste zijden van de traveeën vertoont deze kantlaag decoratieve vazen. Via de buitenkant heeft men ingang tot de kelderverdieping via een deur dat onder het terras gelegen is. Vanuit de kelderverdieping leiden twee rechte trappen naar de verdieping.

DE NOORSE CHALET

In het jaar 1906 besliste Diétrich, op dat moment vice-consul in Noorwegen, om de "Noorse Chalet" te bouwen op zijn eigendom Hertoginnedal. Hij bepaalde een plaats op een helling van waar de vijver overschouwd wordt, aan de uiterst noordelijke kant van het domein.

Dat huisje, dat opgericht werd ter gelegenheid van de wereldtentoonstelling van Oslo, is met uitzondering van het dak, volledig samengesteld uit planken met houtverbinding.
Het is bevestigd op een blokstenen onderbouw, bevat twee niveaus en is bekroond met een leien zadeldakkap.
Het gebouw is op twee zijden bepaald door uitspringende dwarsbalken op de verdieping. Het hoofdgebouw is vergezeld van een klein bijgebouw aan de achtergevel en deze is vervolledigd door een afgerond terras met recht zijstuk.
Bij het binnengaan leiden eerst drie treden naar een overdekt perron. Een houten borstwering sluit deze ruimte af. De planken die een leuning vormen, zijn zorgvuldig uitgesneden en scheppen aldus een hartenmotief. Deze zijn vervolledigd met indrukwekkende gebeeldhouwde en met Keltische motieven versierde kolommen die het dakwerk ondersteunen. Een andere ingang is gelegen in de tegenoverstaande gevel en is voorzien van een kleine trap die hetzelfde type borstwering overneemt.
Verschillende in een houten omlijsting omvatte raamopeningen belichten de binnenruimtes van het gebouw.
De blauwe tint van de kolommen en van de raamlijsten voegt een kleurrijke noot aan het geheel toe en contrasteert met de natuurhouten kleur van de gevels.

KANSELARIJ

De binnenruimte is volledig in hout afgewerkt. De vloeren, de muren, de trap, de zolderingen alsook het vaste meubilair op de verdieping zijn, ofwel, vervaardigd met houten gebeeldhouwde planken, ofwel, vertonen deze een verfijnde picturale versiering. Een imposante tegelkachel met geverniste groene keramiektegels vormt de blikvanger van de hoofdplaats van de benedenverdieping.

Belang van het eigendom naar de maatstaven vervat in artikel 2, 1° van de ordonnantie van 4 maart 1993 inzake het behoud van het onroerend erfgoed

Archeologisch belang

De oude Priorij van Hertoginnedal gelegen te Oudergem hoort bij van de voornaamste monastieke plaatsen binnen het Gewest. Al is het zo dat talrijke gebouwen thans verdwenen zijn, toch behoudt de ondergrond er de overblijfselen van, aangezien de plaats nooit grondig veranderd werd door grootscheepse stedenbouwkundige werkzaamheden. Vanuit een archeologisch en historisch oogpunt is het belang van de Priorij van Hertoginnedal, samen met de oude Abdijen van Vorst en van Ter Kameren, van uitzonderlijk gehalte[9].

Wat het archeologisch oogpunt betreft, is het de moeite waard om de komende generaties landschappen na te laten die niet – of althans slechts in geringe mate– door aanleg van de plaats in het verleden, noch door opgravingen op grote schaal verstoord zijn geweest. Het mogelijke onderzoekwerk dat archeologen in de toekomst zullen verrichten, zal interpretaties leveren die heel wat meer gestructureerd zullen zijn dan thans het geval is. De bescherming van de plaats houdt rekening met deze mogelijkheid in en gaat alle pogingen tot exploitatie van de archeologische vindplaats tegen.

Historisch belang

De Priorij werd in 1262 aan de rand van het Zoniënwoud, bij het kleine gehucht Oudergem opgericht door Hertogin Aleydis, weduwe van Hendrik III van Brabant.
Gewijd aan de Heilige Drievuldigheid, werd hier de eerste vrouwengemeenschap naar dominicaner regel in de Lage Landen opgericht. De vestiging werd toentertijd 's Hertoghinne-Dael genaamd. Deze rijke monastieke gemeenschap werd in een eerste tijd door haar oprichtster en later door de Hertogen van Brabant gul voorzien van materiële middelen en telde een zestigtal nonnen en lekenzusters. Het was alleen toegankelijk voor meisjes van adellijke afkomst. Het domein strekte zich over zowat negen hectaren en behalve de kloostergebouwen met een kerk, de afgesloten kloostergangen, de cellen, de verpleegruimte, keukens en eetzalen beschikte het over huizen, gronden, bossen, visvijvers en vijvers, wijngaarden, kon het tienden opeisen en was er een molen op de Woluwe waarvan de overblijfselen nog in 1903 te zien waren. De kerk was in tweeën opgesplitst met een naar de buitenwereld toe gericht gedeelte dat open stond voor het publiek en een gedeelte dat uitsluitend voor de nonnen bestemd was. Van de drie altaren was het hoofdaltaar gewijd aan de heilige Drievuldigheid, een ander aan Onze-Lieve-Vrouw van de Rozenkrans en een derde aan de heilige Genoveva. In 1562 werd het domein geplunderd door de beeldenstormers en ging het op in vuur. Het domein was grotendeels verwoest en pas in 1570 kon opnieuw een kerk gebouwd worden op het puin.

Alhoewel heropgericht dank zij de moed en de vastbeslotenheid van de abdis Anne Hinckaert bleek de pracht van het domein voorgoed vervlogen. De heropbouw ervan werd gesteund door koning Filips II die er een glas-in-loodraam met zijn gestalte en zijn wapenschild liet installeren. Een ander glas-in-loodraam, schepping van de Brabantse glas-en-loodschilder Pieter Bouts, werd in 1568 geschonken door Charles van der Linden, abt van het Park bij .Leuven.
Bij voortduring geteisterd door roversbenden die in het Zoniënwoud een schuilplaats vonden, zochten de kloosterzusters in 1578 hun toevlucht in een van hun eigendommen aan de Kapellekerk in Brussel. In 1585 vonden zij hun domein volledig bouwvallig terug en startten opnieuw met een grondige renovatie. Tijdens de ganse 17de eeuw moest het klooster allerlei toestanden doormaken en de soms vrij hoge, door de bezettingslegers opgeëiste, lossommen betalen. Onder het bewind van Maria-Theresia en het beleid van Karel van Lotharingen brak een nieuwe bloeitijd aan voor het klooster. Na het keizerlijk decreet van 7 maart 1783, evenwel, dat erin voorzag om de gemeenschappen die noch in het onderwijs noch in de ziekenzorg actief waren af te schaffen, werd het klooster der "witte vrouwen" definitief gesloten. De kloosterzusters trokken zich terug te Asse en keerden pas na de Brabantse omwenteling van 1794 terug. Tenslotte werden de kloosterzusters definitief door de Fransen weggejaagd en werden alle kloosters afgeschaft, terwijl de goederen verkocht en verspreid werden. De kerk, de kloostergangen en een groot deel van de kloostergebouwen werden afgebroken in het begin van de 19de eeuw. Thans getuigen nog slechts enkele schamele elementen van de indeling van de plaats. Het betreft een fragment van de omwalling, van de poort, van een deel van de dienstgebouwen die deel uitmaken van hetgeen de Priorij genoemd wordt, van een vleugel van het kasteel waarvan de bouw uit de 18de eeuw stamt en meer naar het westen, van de Sint-Annakapel.

---

9 St DEMETER, voor 1700. L'héritage médiéval. *Ensembles architecturaux en région bruxelloise*, Brussel 1997, pp. 26-33.

KANSELARIJ

In 1850 werd het domein aangekocht door baron Eugène Amour de Cartier die het aan zijn dochter, mevrouw Puissant-d'Agimont overmaakte. Na haar overlijden, in 1871, verkochten de erfgenamen het pand aan Adoplhe Franck en tenslotte werd het goed in 1903 door de vice-consul in Noorwegen, baron Charles Diétrich (1865-1939), aangekocht.

Charles Diétrich verleende het ensemble een nieuw karakter en trachtte het domein te verfraaien, het een nieuwe eenheid te geven en er met restauratiewerken aan te vangen.
Tegelijk met de aan landschapsarchitect Jacques Breydel toevertrouwde aanleg van het park ving Charles Diétrich met de medewerking van architect Edmond de Vigne aan met de uitbreidingswerkzaamheden en de restauratie van het kasteel. Alhoewel het oudste deel van dit gebouw in Lodewijk XVI-stijl op het eind van de achttiende eeuw dank zij een van de laatste abdissen van het klooster, Marie-Cécile de Neufforge, werd opgetrokken, werden de meer recente gedeelten ervan in het begin van de twintigste eeuw gebouwd. De binneninrichting van het kasteel getuigt van de uitgesproken eclectische smaak van Charles Diétrich.
Op de benedenverdieping bevinden zich verscheidene plaatsen die op gebied van decoratie volkomen uiteenlopend zijn : het salon is in Hollandse stijl ingericht, de eetzaal in Vlaamse Renaissance stijl, het gouden salon in Lodewijk XVI-stijl en het salon met het kantoor in neogotische stijl. Deze laatste twee plaatsen behouden thans een belangrijk polychroom decor. Drie muren uit het salon in de toren zijn versierd met een doorlopend schilderij dat in archaisch aandoend Nederlands de geschiedenis van de Priorij van 1262 tot 1906 verbeeldt. Deze geschiedenis wordt eveneens verbeeld door de stenen figuren die de boogsokkels opsieren.

In 1915 ving Charles Diétrich aan met een nieuwe verbouwingscampagne. Met de architect Albert Roosenboom (1871-1943) deelde hij de vroegere landbouwgebouwen opnieuw in en richtte het ensemble dat thans "de Priorij" genoemd wordt, op. Het aanzicht van dit gebouw is bijzonder schilderachtig, de afwerking ervan met een halfcirkelvormige galerij en klokkentorentjes herinneren er ons aan dat hier vroeger een klooster opgetrokken was.
In dezelfde periode liet Diétrich tevens het ingangspaviljoen in neoklassieke stijl herbouwen, richtte verscheidene toegangspoorten en omheiningen op en, als herinnering aan het ambt dat hij in Noorwegen waarnam, recupereerde hij een in hout gesculpteerd paviljoen van de Tentoonstelling van Oslo, dat hij op een hoogte in het park liet optrekken. Tenslotte voegde hij nog de Sint-Annakapel bij zijn eigendom en ondernam hij in 1918, samen met kanunnik Raymond Lemaire de grondige restauratie ervan.

Toen deze opeenvolgende uitbreidings- en verfraaiingscampagnes afgerond waren schonk Charles Diétrich het domein in 1930 aan de Koninklijke Schenking.
Na Wereldoorlog 2 werd het domein een plaats voor belangrijke politieke internationale bijeenkomsten in het kader van de Europese Unie en van Euratom. Thans vinden er tal van regeringsvergaderingen plaats.

Kunstzinnig en architecturaal belang

Het hierboven omschreven kasteel, het ingangspaviljoen, de oranjerie, de priorij en de Noorse chalet vormen in menig opzicht een opmerkelijk bouwkundig ensemble.

De zuidenvleugel van het kasteel vormt het enig architecturaal overblijfsel van de vroegere priorij. Dit hoofdgebouw bleef waarschijnlijk onafgewerkt aangezien, naar de beschrijvingen van Victor Tahon, de gevel tot in 1904 in zijn middenstuk een muur vertoonde die niet overdekt was. Volgens bepaalde bronnen[10] zou deze, onder impuls van Marie-Cécile de Neufforge die er abdis was van 1769 tot 1775, opgerichte vleugel mogelijk te danken zijn aan architect Laurent-Benoît Dewez (1731-1812). Als pionier van de neoklassieke stijl in België werd deze architect in 1767 hofarchitect van Karel van Lotharingen benoemd. Hij was actief in de heropbouw van verscheidene abdijen waarvan Orval, Gembloux, Heylissem, Vlierbeek en ondernam de bouw van het kasteel van Seneffe.

Alhoewel bepaalde delen van het gebouw uit de 18de eeuw stammen of zelfs uit vroegere periodes, getuigt het geheel van de in Hertoginnedal aanwezige gebouwen van de eclectische architectuur uit het begin van de 20ste eeuw en van het opnieuw toepassen van bouwvormen uit het verleden door Charles Diétrich die een erudiet man en tot de hoge bourgeoisie behoorde.
De architecten Edmond de Vigne en Albert Roosenboom hebben op een levendige wijze de uiteenlopende stijlen van de verschillende, nog bestaande, gebouwen als uitgangspunt van de nieuwe constructies gebruikt.
De overvloedige en kwalitatief hoogstaande inrichting van de plaatsen geeft eveneens een idee van de persoonlijkheid van de bouwheer en wijzen op zijn verlangen om zijn stempel te drukken op de plaats. De zin voor het schilderachtige is bijzonder duidelijk waarneembaar. Naast de architecten hebben tal van ambachtslieden meegewerkt aan de versiering van de gebouwen. Het resultaat van hun arbeid geeft blijk van hun vakmanschap. Onder hen vermelden wij de namen van de schilder Armand Heins, de beeldhouwer Frans Vermeylen, de glas-in-loodschilder G. Jas, Henri Désir, Hector Thys en D. Meert.

Alhoewel de oorsprong ervan vanuit een geschiedkundig oogpunt niet kadert met de plaats, integreert de Noorse chalet zich toch volledig in het landschap en draagt bij tot het schilderachtige van het geheel. Voortreffelijk in de oorspronkelijke staat behouden (behalve wat de dakkap betreft die oorspronkelijk uit schelpvormige leien vervaardigd was) is dit paviljoen

---

10 Het Zoniënwoud, Kunst en Geschiedenis in de 18de eeuw, Royale Belge, Europalia 87, österreich p. 190

KANSELARIJ

merkwaardig zowel op het gebied van de houtbewerking als wat de verfijnde decors betreft. Het stelt een vrij interessant voorbeeld van traditionele Scandinavische architectuur en van de paviljoenvormige architectuur voor die kenmerkend waren voor de groots opgevatte tentoonstellingen van het begin van de 20ste eeuw.

Het geheel van deze motieven zijn evenveel elementen die pleiten voor de bescherming van de verschillende gebouwen te Hertoginnedal.

Gezien om te worden gevoegd bij het Besluit van 05 -12- 2002

De Minister-Voorzitter van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering belast met Plaatselijke Besturen, Ruimtelijke Ordening, Monumenten en Landschappen, Stadsvernieuwing en Wetenschappelijk Onderzoek,

François-Xavier de DONNEA

De Staatssecretaris voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest belast met Ruimtelijke Ordening, Monumenten en Landschappen en Bezoldigd Vervoer van Personen,

Willem DRAPS

Copie certifiée conforme

Voor eensluidend afschrift

CHANCELLERIE

KANCELARIJ

ANNEXE II A L'ARRETE DU GOUVERNEMENT DE LA REGION DE BRUXELLES-CAPITALE CLASSANT COMME ENSEMBLE LA TOTALITE DU CHATEAU, DU PRIEURE, DU PAVILLON D'ENTREE, DE L'ORANGERIE ET DU CHALET NORVEGIEN SIS DANS LE DOMAINE DE VAL DUCHESSE, BOULEVARD DU SOUVERAIN 259, AVENUE VAL DUCHESSE 1A, 2, 4 ET COMME SITE ARCHÉOLOGIQUE DE L'ANCIEN PRIEURE DE VAL DUCHESSE SIS BOULEVARD DU SOUVERAIN 259, AVENUE VAL DUCHESSE 1, 1A, 2, 2A, 3, 4 AVENUE DE WAHA, RUE DU VIEUX MOULIN 112, 114 A AUDERGHEM ET WOLUWE-SAINT-PIERRE.

BIJLAGE II VAN HET BESLUIT VAN DE BRUSSELSE HOOFDSTEDELIJKE REGERING TOT BESCHERMING ALS GEHEEL VAN DE TOTALITEIT VAN HET KASTEEL, DE PRIORIJ, HET INGANGSPAVILJOEN, DE ORANGERIE EN HET NOORS CHALET, GELEGEN OP HET DOMEIN VAN HERTOGINNEDAL, VORSTLAAN 259, HERTOGINNEDAL 1A, 2, 4 EN ALS ARCHEOLOGISCHE VINDPLAATS VAN HET OUDE KLOOSTER VAN HERTOGINNEDAL GELEGEN VORSTLAAN 259, HERTOGINNEDAL 1, 1A, 2, 3, 4 DE WAHALAAN, OUDE MOLENSTRAAT 112, 114 TE OUDERGEM EN SINT-PIETERS-WOLUWE.

DELIMITATION DE L'ENSEMBLE, DE LA ZONE DE PROTECTION ET DU SITE ARCHEOLOGIQUE

AFBAKENING VAN HET GEHEEL, VAN DE VRIJWARINGSZONE EN VAN DE ARCHEOLOGISCHE VINDPLAATS

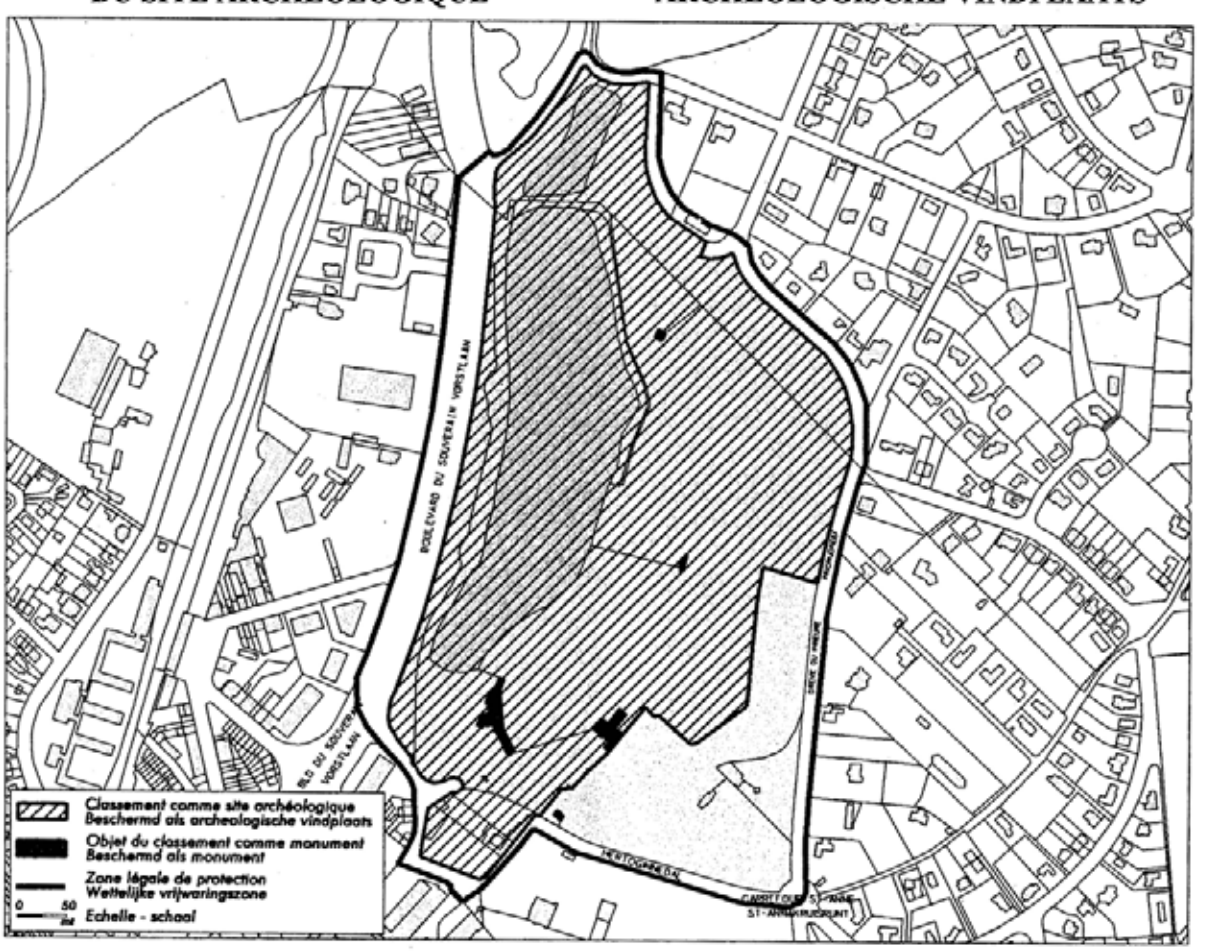

Vu pour être annexé à l'arrêté du 05 -12- 2002

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale, chargé des Pouvoirs locaux, de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et Sites, de la Rénovation urbaine et de la Recherche scientifique,

Gezien om te worden gevoegd bij het besluit van 05 -12- 2002

De Minister-Voorzitter van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, belast met Plaatselijke Besturen, Ruimtelijke Ordening, Monumenten en Landschappen, Stadsvernieuwing en Wetenschappelijk Onderzoek,

François-Xavier de DONNEA

Le Secrétaire d'Etat à la Région de Bruxelles-Capitale, chargé de l'Aménagement du Territoire, des Monuments et Sites et du Transport rémunéré des personnes,

De Staatssecretaris bij het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, belast met Ruimtelijke Ordening, Monumenten en Landschappen en Bezoldigd Vervoer van Personen,

Willem DRAPS

CHANCELLERIE

Voor eensluidend afschrift

KANSELARIJ